ACADEMIA ROMÂNĂ

CETATEA ULMETUM

III.

DESCOPERIRILE ULTIMEI CAMPANII DE SĂPĂTURI, DIN VARA ANULUI 1914

DE

VASILE PÂRVAN

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

FUNDAȚIUNEA UNIVERSITARĂ CAROL I

CU 1 HARTĂ, 16 TABELE ŞI 21 FIGURI IN TEXT.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXVII.
MEMORIILE SECŢIUNII ISTORICE.

BUCUREŞTI
LIBRĂRIILE SOCEC & Co., C. SFETEA, PAVEL SURU

LEIPZIG
OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA
GEROLD & COMP.

1915.

336.

Preţul 2 lei.

Analele Societăţii Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II: L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile şi memoriile Academiei în 1879—1888.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 . . . . . 2.—
Tom. XI—XX. — Desbaterile şi memoriile Academiei în 1888—1898.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 . . . . . 2.—
Tom. XXI—XXX.—Desbaterile şi Memoriile Academiei în 1898—1908.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 . . . . . 2.—
Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 . . . . . 5.—
» *XXXI.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 10.—
» *XXXII.* — Desbaterile Academiei în 1909—1910 . . . . . 5.—
» *XXXII.* — *Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 14.—
» *XXXIII.*— Desbaterile Academiei în 1910—1911 . . . . . 4.—
» *XXXIII.*— *Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 12.—

Francisc Rákóczy al II-lea, învietorul conştiinţei naţionale ungureşti şi Românii, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Un călător italian în Turcia şi Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Două documente privitoare la revolta boierilor din ţara Făgăraşului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de *Ioan Puşcariu* . . . . . —,20
Carol al XII-lea, Petru cel Mare şi ţerile noastre, de *N. Iorga* . 1.—
Câtevă note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei şi Moruzeştii, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Răscoala Seimenilor în potriva lui Mateiu Basarab, de *N. Iorga* . —,30
Cevă despre ocupaţiunea austriacă în anii 1789—1791, de *N. Iorga.* 1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterii României, de *D. A. Sturdza:*
—— —— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856 . . . . . —,40
—— —— II. Anul 1856 1,20
—— —— III. Anul 1857 1,60
—— —— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti. 1,60
—— —— V. Anul 1858. Căimăcămia din Moldova a domnilor Ştefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu . . . . . 1.—
Partea Românilor din Ardeal şi Ungaria în cultura românească (influenţe şi conflicte), de *N. Iorga* . . . . . —,20
Munţii Tămaş şi Tămăşel, de *Ioan Puşcariu* . . . . . —,20
Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) şi Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) şi în Valahia Mare, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* . . . . . 1.—

Tom. XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912. . . . . 4.—
» *XXXIV.—Memoriile Secţiunii Istorice.* . . . . . 20.—
Breasla Blănarilor din Botoşani, Catastihul şi actele ei, de *N. Iorga.* —,50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului-Frumos. — II. Din viaţa moşnenilor vieri ai ţinutului Săcuienilor, de *N. Iorga* . . . . . 1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterii României, de *Dimitrie A. Sturdza:*
—— —— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iaşi . . . . . 1.—
—— —— VII. Anul 1858. Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu şi Ioan A. Filipescu şi influenţa precumpănitoare a Adunării Elective din Iaşi asupra Adunării Elective din Bucureşti 1,60
Turburări revoluţionare în Ţara-Românească între anii 1840—1843, de *Ioan C. Filitti* . . . . . 1.—
Contribuţii la istoria bisericii noastre: I. Despre Mânăstirea Neamţului. — II. Bălineşti, de *N. Iorga* . . . . . —,40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de *I. Bogdan.* . —,50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de *Vasile Pârvan* . . . . . 5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorinţelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 şi 9/21 Octomvrie 1857, de *Dimitrie A. Sturdza,* I . . . . . —,40
—— —— II. . . . . —,80
—— —— III. . . . . —,70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de *A. D. Xenopol.* . . . . —,20
Gheorghe Asachi ca tipograf şi editor — după Catalogul lui din 1847, — de *N. Iorga* . . . . . —,60
Politica Austriei faţă de Unire. — I. Inainte de Conferinţele din Paris, de *N. Iorga* . . . . . —,30

B.C.U. Bucuresti
C111674

CETATEA ULMETUM

III.

DESCOPERIRILE ULTIMEI CAMPANII DE SĂPĂTURI, DIN VARA ANULUI 1914

DE

VASILE PÂRVAN
Membru al Academiei Române.

Ședința dela 27 Iunie 1914.

Săpăturile din anul trecut la Ulmetum, deși nu atacaseră decât o mică parte din interiorul cetății, lăsau totuș clar să se înțeleagă, că prea multe surprinderi nu ne pregătia în nici un caz restul nesăpat. In acest sens am și încheiat ultima mea comunicare asupra cetății. Pentru ca totuș lucrarea să fie deplin încheiată am supus în acest an tot ce mai rămăsese necercetat din interior unei amănunțite anchete printr'un șir foarte des de tranșee cu adâncime constantă (până la terenul viu), iar cu lățimea variabilă, cerută de diferitele împrejurări ale explorării, așà precum se poate lămurit vedeà din planul general al cetății și al săpăturilor executat în colori pentru această comunicare finală. Impart ca de obiceiu expunerea rezultatelor noastre în trei capitole: Construcții, Monumente, Descoperiri mărunte.

C111674

I. Clădiri în interiorul cetății.

Am descris, în ședința dela 18 Octomvrie 1913, clădirea apsidală din partea de SE a lagărului. Cercetările din acest an ne arată că ea a fost simțitor mai mare decât se părea atunci, dar nu ne dau nimic caracteristic în plus din punct de vedere al planului ei (v. fig. 1 și planșa I). In adevăr vedem că ea a avut spre NV o mare sală oblongă de formă puțin trapezoidală (lungă ca interior de 25.20 m., largă pe laturea păstrată de NE de 6.60 m.) și care comunică cu clădirea mare

apsidală pe două uși cam de câte 1.45 m. lărgime, dând într'un coridor

CLADIREA APSIDALA DIN PARTEA DE EST A CETATII

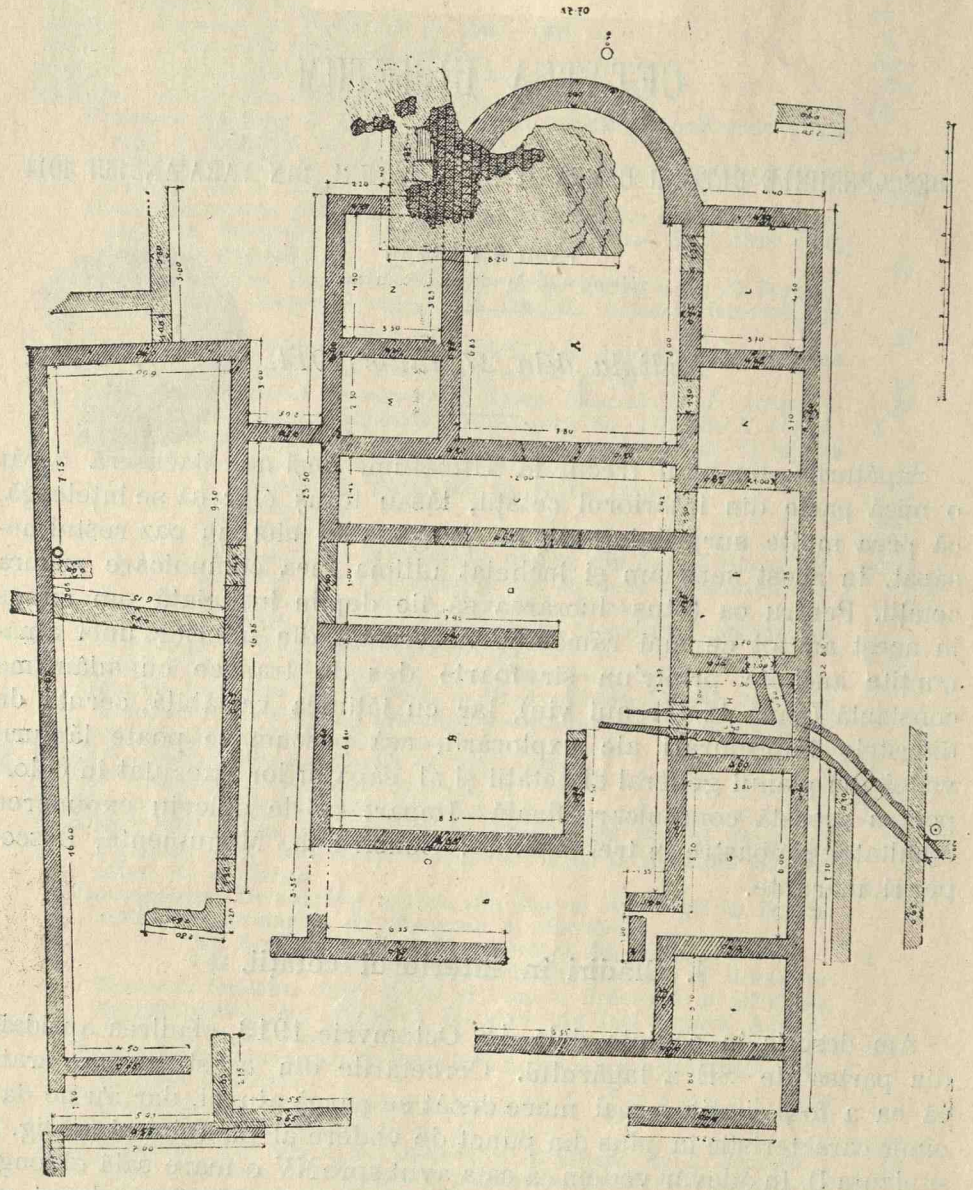

Fig. 1.

lung de 17.70 m. și larg de 2.65 m., închis la ambele capete, dar

comunicând cu clădirea apsidală prin coridorul D (vezi «Ulmetum» II 1, pag. 297, fig. 45). Intreaga clădire apsidală împreună cu această cameră oblongă se continuă spre S cu un coridor îngust de numai 1.80 m. pe întreaga ei lărgime de 25.40 m. Fără îndoeală însă această clădire nu se puteà începe dinspre S cu un coridor, ci trebuià să aibă continuare cu alte încăperi, lucru care pare a ni se confirmà printr'un rest izolat de clădiri în beton, cu pavaj de cărămidă, pe care o constatăm cam cu aceeaș orientare în punctul C al planului general, la distanță de 26.40 m., între zidul C și zidul extern al coridorului descris mai sus (v. planul general al cetății).

Factura și grosimea zidurilor din nou descoperite ale clădirii apsidale sunt aceleași ca la cele dinainte cunoscute: de 0.60 — 0.70 m.

In partea de N a camerei trapezoidale, lângă un zid târziu, s'a găsit *in situ* jumătatea superioară a unui *catillus* dela o *mola* (vezi descrierea mai jos), apoi cevà mai spre Sud, dincolo de zidul barbar, în dărâmături, s'au descoperit două mici fragmente de marmoră din două reliefe deosebite: unul reprezentând pe Hecate, celălalt pe eroul thrac, apoi trei lămpi de pământ ars, un capac de vas cu inscripție greacă creștină (Κύριε βοήθι) și diferite fragmente de vase cu ornamente striate de forma comună la Ulmetum.

In tranșea făcută pe partea de SE a clădirii apsidale, în continuarea canalului care ieșind din camera H se îndreptà spre S, s'au găsit în lăuntrul unor construcții de caracter târziu, cu aceeaș orientare ca a clădirii apsidale (vezi planul general): un ornament de bronz de forma unui stilus, însă ornamentat la ambele capete cu prelungiri în formă de pasere. Apoi tot aici s'a găsit un stilus de os, o piatră rotundă de râșniță (în forma cea mai simplă, cum sunt de altfel cele mai multe dela Ulmetum: vezi mai jos) și un mic fragment de oenochoe.

Toate celelalte numeroase tranșee n'au dat la iveală decât fragmente informe de construcții cu caracter târziu, ale căror ziduri sunt mai mult niște îngrămădiri de pietre prinse cu pământ și prin urmare ușor năruite de cel mai mic accident (v. pl. II, fig. 1 și 2 și pl. III, fig. 1). Caracteristic e faptul, constatat și în această campanie, că aceste clădiri quasi-barbare nu utilizează vechile ziduri bune, ca de pildă la clădirea apsidală, ci fac cu totul abstracție de ele tăindu-le în cruciș și curmeziș, sau așezându-se chiar lângă ele, precum se poate vedeà foarte lămurit din planul general al cetății, unde, lângă și peste construcția apsidală, vedem trecând în toate direcțiile aceste ziduri târzii.

Această constatare implică două serii de fapte: 1° o distrugere aproape până în temelii a vechei construcții din interiorul cetății, și 2° o epocă destul de îndelungată în care cetatea n'a fost locuită, astfel că din lipsa de continuitate a unei tradiții în construcțiile interioare, clădirile târzii n'au mai ținut seamă de elementele așà de folositoare ce le stăteau la dispoziție sub grămada de ruine pe care o aveau dinaintea lor.

Precum am constatat și în campaniile trecute, aceste clădiri târzii — dintre cari grupul central însemnat pe planul general cu litera B — și seria de clădiri dealungul tranșeei A sunt cele mai caracteristice pentru repedea suprapunere a diferitelor reclădiri din această vreme târzie așà de agitată a cetății noastre.

Obiectele găsite în toate aceste construcții sunt de caracter evident romano-byzantin. Și anume, în primul rând sunt de notat fragmentele de vase mai mici de pământ cu ornamentarea tradițională atât în Ulmetum cât și în întreaga regiune dunăreană (vezi comunicările precedente despre «Ulmetum»); apoi destule *dolia*, foarte probabil întrebuințate pentru păstrarea lichidelor, întrucât, după cum mai cu seamă în campania din acest an am putut constată, pentru păstrarea bucatelor erà general răspândit la Ulmetum obiceiul de a face gropi simple, numai bine bătute și arse în loesul foarte consistent care alcătuește substratul pe care se ridică cetatea. Aceste gropi de bucate au ele însele forma unor imense *dolia* și toate fără excepție au putut fi constatate numai la adâncime, subt pământul vegetal, cam dela 1.20 m. în jos.

Un alt element de viață casnică, foarte frecvent în cetate, sunt numeroasele «pietre de moară» găsite aproape pretutindeni, dar mai ales în împrejurimile clădirii apsidale. (Aceste pietre fiind găsite *in situ* au fost notate și în planul general). Toate erau așezate în câte un colț de încăpere al clădirilor acelora caracterizate de noi ca târzii sau foarte târzii și, după cum se poate de altfel vedeà și din forma și dimensiunile lor, dar fiind evident și prin așezarea lor, toate alcătuiau numai niște râșnițe, iar nu adevărate mori: precum avem propriu zis un singur exemplu la Ulmetum, și anume de felul celor cunoscute în special din Pompeii, cu *catillus* în formă de pâlnie dublă (vezi mai jos, în cap. III, diferitele sisteme de râșnițe găsite la Ulmetum).

Tot în tranșeele dela SE construcției apsidale s'au găsit câtevà candelabre de piatră, servind pentru susținerea de lumânări. Acest lucru e caracteristic, întrucât sistemul general de iluminare al locuințelor erà la Ulmetum acela cu uleiu, după cum ne arată lămpile

așà de numeroase găsite pretutindeni și în acest an în dărâmături, unele cu ornamente creștine pe ele.

In ce privește acum elementele de construcție ale locuințelor din cetate, săpăturile din acest an ne-au mai procurat următoarele date. La SE de portița curtinei a doua de NE am găsit, începând chiar de lângă zidul cetății, un zid de cărămidă de caracter tot târziu, întrucât cărămizile evident luate din construcții mai vechi sunt lipite între ele numai prin lut galben, iar nu cu var. Pentru podeală, tavane și acoperișuri au fost întrebuințate bârne neprelucrate, după cum se vede din resturile numai uscate tare iar nu arse complet, găsite în tranșeea oblică spre E dela S tranșeei A (1), sau din fragmentele de bârne găsite în încăperea dela intrarea porții de NV ori în marele turn pătrat de NV. Pentru acoperirea clădirilor materialul obișnuit a fost olanele. (Vezi descrierea lor în prima comunicare despre Ulmetum).

Notez aici însă că olanele mari de tot, ca cele descoperite în acest an în interiorul groapei de V de pe prima tranșee lungă din partea de NV a lagărului (vezi planul general), de 0.68×0.35 (sus) 0.37 (jos) $\times 0.035$, au servit, foarte probabil, nu pentru coperișuri, ci pentru placarea gurilor dela gropile de bucate.

In ce privește alte urme de viață antică în interiorul cetății, nu mai sunt de notat aici decât *exempli gratia* niște fragmente de broaște de ușă în bronz, diverse piue și piulițe precum și teici de piatră, o talangă de fier cu limba de bronz, diferite fragmente de bronz ori fier (vezi mai jos, cap. III) ori resturi de vase de sticlă, obiecte de os, de corn, etc. (cap. III), precum și o bună cantitate de meiu carbonizat.

Pentru urmărirea construcțiilor de orice fel din cetate am căutat să notez pe plan toate resturile de ziduri constatate prin nouăle săpături. Observ însă că nicăeri n'am avut putința de a urmări complet vreo construcție de aceasta târzie; toate zidurile fiind păstrate numai fragmentar și izolat (cf. și pl. II, fig. 1 cu pl. III, fig. 1).

Pentru o statistică a locuințelor din lagăr am aveà însă un material destul de bogat în numeroasele vetre de foc — deci tot atâtea căminuri — găsite mai pretutindeni în cetate. Tranșeele practicate

(1) In acest loc, la adâncimea de 1.50 m., într'un strat gros de arsură s'a dat peste o mare cantitate de cărbune. S'au putut extrage și pune spre păstrare în muzeul cetății două fragmente de bârne, cam de câte 0.50 m. lungime și 0.15 r. 0.20 m. în diametru, de lemn de stejar numai în parte carbonizat.

înlăuntrul cetății pe adâncimi cari cuprind întotdeauna în secțiuni verticale toate stratele de civilizație cari s'au urmat la Ulmetum, ne-au îngăduit să constatăm că nu puține au fost și locuințele făcute numai din pământ și lemn. Secțiunea făcută pe tranșeea spre E în

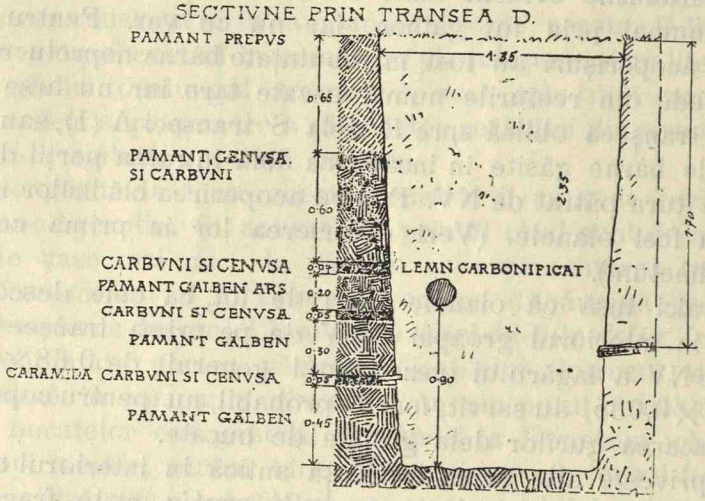

Fig. 2.

(Compară și planșa IV, fig. 1, pe stânga vederei).

punctul D ne arată succesiunea a trei strate de cultură, caracterizate numai prin cărbuni și cenușe și despărțite între ele prin pământul galben întrebuințat ca pomisteală de fiecare generație următoare care clădia pe ruinele generației precedente. Distrugerea prin foc a clădirilor din diferitele strate calcină și pământul galben respectiv, dându-i astfel o mare consistență și făcându-ne nouă astăzi posibilă o examinare foarte precisă a acestor stări de fapt.

Nu trebuesc uitate însă aici și acele construcții mai rare în cetate, a căror pomisteală de pietriș cu nisip bine bătut, sau al căror paviment de cărămidă le caracterizează ca locuințe ale unor persoane mai cu dare de mână decât marea majoritate a locuitorilor Ulmetului.

Observațiile pe cari le-am făcut în ultima comunicare despre Ulmetum asupra înfățișării și succesiunii stratelor de civilizație din lăuntrul lagărului, au fost pe deplin confirmate prin săpăturile din acest an, așă că nu am nimic de adăogat sau de schimbat la ele.

II. Inscripții și monumente figurate.

1. In a doua tranșee dinspre NV (numărând dela NV spre SE), între groapa de bucate și zidul de alăturea, s'a găsit un fragment de stelă funerară de calcar (v. în fig. 3 dimensiunile ei și reconstituirea). Ni s'a păstrat numai vârful monumentului, prelucrat în formă de fronton, cu o coroană în timpan și cornișe simple. Sub fronton

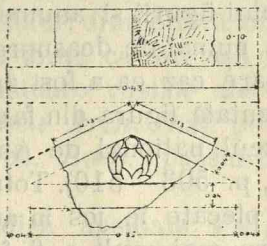

Fig. 3. (Cf. pl. V, fig. 3 și pl. VII, fig. 2).

în câmp adâncit până la 0.03 m. (păstrat numai un colțișor din acest câmp) a urmat de sigur reprezentarea eroului Cavaler, ca la monumentul lui Valerius Victorinus (v. *Ulmetum* II 2) ori al lui Ithazis Dada *(Ulmetum* I, și, aici, mai jos, *add.* la cap. II). Sec. II—III.

2. Lângă construcțiile târzii din punctul B (vezi planul general) s'a găsit un colț din profilul inferior al unui altăraș de marmoră,

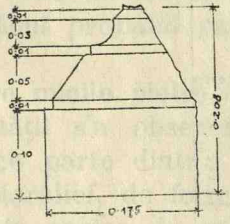

Fig. 4. (Cf. pl. VII fig. 2).

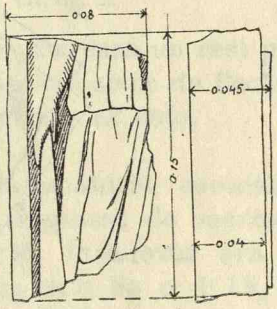

Fig. 5. (Cf. pl. V fig. 2).

înalt ca fragment de c. 0.208 și lat de 0.175 m. (la bază, pe una din

fețe) (v. fig. 4). Liniile profilului sunt simple și distinse, proporțiile armonioase. Altarul a fost de sigur pus în epoca cea mai înfloritoare a vicului Ulmetum, prin a. 150.

3. In sala cea lungă de lângă clădirea apsidală s'au găsit două fragmente de reliefe de marmoră. Unul reprezentă o figură femeiască (v. fig. 5) în chiton lung și cu o făclie plecată spre pământ în mâna dreaptă. Fragmentul, înalt de 0.11—0.15, lat de 0.08 și gros de 0.04, e din partea stângă de mijloc a reliefului: se vede pe el numai jumătatea dreaptă a corpului figurii și anume dela piept și până la genunchi. Mâna e păstrată numai de deasupra cotului în jos, iar făclia pare a fi completă, în care caz ea a fost aplecată asupra unui altar scund, precum e reprezentată figura din față de pe chipurile Hecatei trimorfe păstrate în Muzeul național de Antichități (v. la Tocilescu, *Mon. epigr. și sculpt.* I 2, p. 503—510). Totuș în cazul nostru Hecate nu pare a fi avut făclii plecate în jos în ambele mâni, ci, după poziția ei din relief, ea pare mai mult a fi fost reprezentată ca divinitate a lumii morților în syncretizare cu Thanatos (v. pentru reprezentarea lui la Ulmetum, *Ulmetum* I, p. 539 sq.), cu o singură făclie plecată spre pământ, pe când în cealaltă mână va fi avut alt atribut. Lucrarea, destul de primitivă, e evident un *ex voto*. Sec. II—III.

4. In acelaș loc ca nr. precedent s'a găsit un fragment triunghiular de marmoră din partea dreaptă de sus a unui relief rău

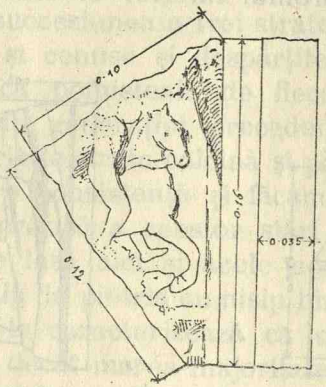

Fig. 6. (Cf. pl. V, fig. 1).

lucrat, înalt, ca fragment, de 0.16, lat, pe partea cea mai largă,

de 0.09 și gros de 0.035 m. (v. fig. 6). Relieful e săpat foarte plat, e binișor modelat, dar rău schițat. Profilarea e abiă perceptibilă. Avem două registre: din cel de jos nu se înțelege nimic, nefiind păstrată decât o urmă fără sens; din cel de sus avem încă păstrată figura unui cavaler, spre dreapta, iar subt cal se vede capul, probabil, al unui câine. Inaintea calului pare a se ridică un copac. Ar fi deci reprezentarea obicinuită a eroului Cavaler. Micimea monumentului și calitatea materialului ne împiedecă însă de a admite că aici ar fi vorba de un monument funerar, indiferent ce ar mai fi putut fi pe registrul inferior al reliefului; dimpotrivă totul militează pentru un *ex voto* în onoarea cavalerului thrac ca zeu, așà cum se găsesc cu zecile în Bulgaria, în diferite sanctuare rustice ale acestei divinități (v. B. Filow, în *Jahrb. d. Deutschen Arch. Inst.* pe 1913: *arch. Anzeiger*, și *Bulletin de la Soc. Arch. Bulg.*, passim). Sec. II—III.

5. Tot în cuprinsul clădirii apsidale s'a găsit un fragment din partea stângă de jos a unei stele de calcar, foarte sobru profilată, înalt de 0.18, lat de c. 0.20 și gros de c. 0.13 (vezi în fig. 7 un desemn de față și în secțiune). Se mai vede numai un altar rotund,

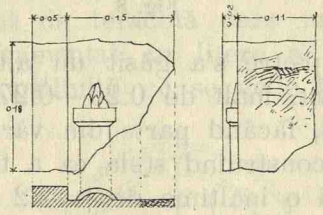

Fig. 7. (Cf. pl. V, fig. 4 și pl. VII, fig. 2).

profilat simplu (din profilul de jos se mai păstrează un rest pe stânga) și pe care arde un foc, stilizat ca un fascicul conic de flacări. Fragmentul a făcut probabil parte tot din vreun *ex voto*.

6. Printre micile pietre scoase din dărâmăturile cercetate în interiorul cetății s'a observat una, un fragment de marmoră, care păreà a face parte dintr'o operă de artă. In adevăr erà un fragment de altorelief, de formă neregulată, înalt de c. 0.19, lat de c. 0.17, gros în partea de relief până la c. 0.10 m., iar în cea scobită până la 0.04. El a făcut parte dintr'o placă de marmoră care reprezentà un călăreț (poate acelaș erou Cavaler al Thracilor, mai sus descris). Se mai distinge (v. fig. 8) mijlocul corpului calului

fără picioare) orientat spre stânga, cu o parte din grumaz și gât; coama e stilizată numai în linii mari. Din călăreț nu se mai vede decât piciorul stâng de deasupra genunchiului și până la gleznă. Lucrare greco-romană de prin a doua jumătate a sec. II d. Hr. (cel mai târziu începp. sec. III). V. și pl. VI, fig. 2.

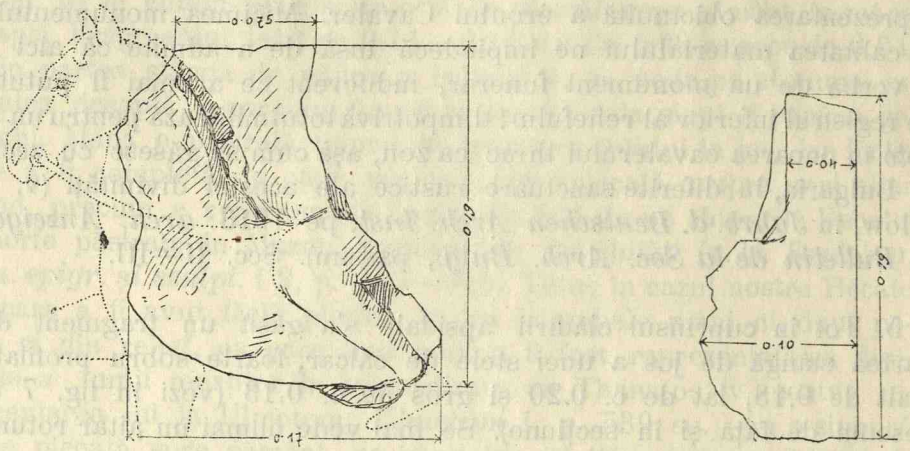

Fig. 8.

7. Printre aceleași pietre s'a găsit un alt fragment aproape inform de calcar compact, înalt de 0.26—0.27, lat de 0.31—0.33 și gros de 0.190— 0.233, făcând parte din vârful unei stele funerare, stilizat ca fronton. Reconstruind stela ea a trebuit să aibă o lățime de c. 0.82 m., și deci o înălțime de + —2 m. (v. fig. 9). Noi nu

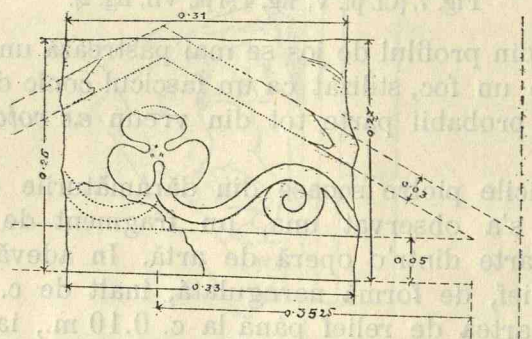

Fig. 9.

avem decât mijlocul frontonului cu o rozetă trilobată în timpan, continuată spre colțuri de vreji simpli cari pleacă din ea. Chiar această

mică parte din stelă e însă rău păstrată, din profilele superioare — cornișele frontonului — ne mai fiind clare decât resturi cu totul reduse. Sec. II—III. V. și pl. III, fig. 2.

8. Printre cioburile de vase găsite în mijlocul cetății avem de notat aici un gât de amforă de lut roșu, bine lucrat și ars, cu un graffito neinteligibil, în litere grecești înalte de c. 0.01, sgâriate în pasta încă moale, se pare (1), dela dreapta spre stânga și dând poate

Fig. 10. (Cf. pl. VI, fig. 1).

într'o formă barbară idea (serioasă ori numai ca glumă) de *quinquenne*, vin de cinci ani (v. fig. 10): ἐθον ε′ (=ἐτῶν ε′).

9. Un alt fragment de teracotă care merită să fie citat aici e bucata de capac ornamentat cu litere și linii în relief, având ca total înfățișarea (reconstituită) ce se vede în fig. 11: deci un diam.

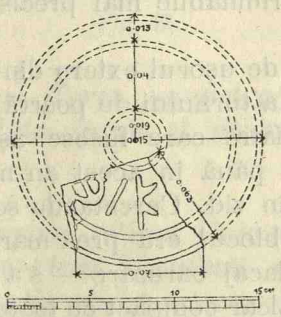

Fig. 11. (Cf. pl. III, fig. 3).

de c. 0.15 la o grosime de c. 0.010—0.012 m., găsită în camera cea lungă de lângă clădirea apsidală. Inscripția de pe capac e evi-

(1) Căci e posibil și invers: vasul să fi fost ținut cu fundul în sus și literele pe gât să fi fost scrise firesc dela stânga la dreapta: în acest caz avem ε′ ἐθον.

dent cea cunoscută, creștină, din vremea byzantină: K[ύριε, βοή]θι, pe care am întâlnit-o și anul trecut pe un alt capac de oală (v. *Ulmetum* II 2, p. 352).

10. In dărâmăturile construcției pavate cu cărămidă din punctul C al planului general s'a găsit un fragment din colțul stâng de jos al unei urne (paralelipipedice) de piatră de nisip, bine netezită. Fața ei anterioară e păstrată pe o lățime de 0.23 și o înălțime până la 0.18,

Fig. 12. (Cf. pl. IV, fig. 2).

fața laterală din stânga numai pe o lățime de 0.11 și o înălțime de 0.18. Pereții urnei au fost groși de 0.05 m. Literele îngrijit săpate, între linii indicate pe piatră, sunt înalte de 0.035. La Φ și P ele trec peste linie, Φ având o înălțime de 0.065, iar P, 0.050 (v. fig. 12).

Avem probabil numele repausatului: un nominativ și un genitiv de nume proprii nedeterminabile mai precis: Ἀφροδι[...] Μαρ...

11. La colțul alcătuit de ușorul extern din dreapta, al porții mari de SV, cu fața externă a turnului de poartă, în placajul turnului, se află un mare bloc de piatră care fusese așà de complet martelat de orice ornament încât până în acest an nu putuse fi recunoscut ca monument incastrat în zid. Cercetându-se însă acum încă odată, mai de aproape — căci blocul erà prea mare spre a puteà fi înțeles numai ca o piatră de placaj oarecare — s'a constatat că în adevăr erà un altar votiv de calcar compact cu toate profilele stricate, afară de jos pe dreapta și îndărăt. El fusese așezat în zid cu fața scrisă spre pământ. Ridicându-se din locul lui — erà în rândul superior de pietre, astfel că siguranța zidului nu se primejduià prin această operație — a putut fi măsurat și studiat. E un altar cu profilul superior aproape de tot mutilat (v. fig. 13 și pl. VII, fig. 1), înalt de 1.28 m., lat (la trunchiu) de 0.48 m. și adânc de 0.43 m. Fața scrisă e foarte primitiv netezită. Literele, înalte în primele două rânduri de 0.05 m.,

iar în cele următoare de 0.035 m., sunt de asemenea destul de neregulate, deși după duct ele totuș indică o epocă bună: sec. II. Palmetele puse ca ornament la începutul și sfârșitul r. 2 și 9 sunt mai mult sgâriate decât săpate; forma lor e numai aproximativ cea exactă.

Fig. 13.

Iovi et Iunoni Iulius Teres magistra(n)s vico Ulmeto aram posuit de suo pro salute suam et filiorum sui et vicanorum; an(n)o suo f(ecit).

Mai întâiu de toate trebue reținut că inscripția nu e de caracter public. Deși ***magister*** în ***vicus Ulmetum*** adorantul nu pomenește decât în ultimul rând pe cetățenii din sat (avem citate până acum pretutindeni în inscripții numai cele două colegii unite de ***cives Romani et Bessi consistentes vico Ulmeto),*** și anume în calitatea lor generală de ***vicani.*** Dimpotrivă despre sine însuș ține să însemne că a pus monumentul ***anno suo,*** deci ca ***magister vici*** în activitate.

In amănunte avem de observat următoarele.

Deși din cuvântul ***magistras*** fără ***n*** am puteà deduce că și numele dedicantului trebue să fie completat cu un ***n*** ca ***Terens,*** iară

nu de înțeles simplu, ca *Teres*, faptul că ne aflăm într'un ținut thrac și, în specie, chiar într'un sat populat cu Thraci, Bessi, mă face să cred că și aici ca și în singura inscripție unde mai avem întrebuințată forma *magistra(n)s*, din Apulum în Dacia (un *magistra(n)s primus in Canabis*, făcând dedicație *Fortunae Augustae et Genio Canabensium:* CIL. III, 1008), această ortografie a cuvântului ce indică demnitatea de conducător al satului va fi fost cevà tradițional (și la Apulum avem *magistras* alăturea de *Canabensium*, iar nu, consecvent, și *Canabesium)*, și prin urmare nici la Ulmetum nu suntem obligați să completăm cu un *n* numele dedicantului, făcând dintr'un Thrac *Teres* (cf. Tomaschek, *Die alten Thraker* II 2, p. 37) un Roman *Terens*.

Pentru forma verbală *magistra(n)s*, în afară de inscripția mai sus citată din Apulum, se mai poate compară și o inscripție dela Brigetio in Pannonia Superior pomenind un *decurio qui magistrat* (CIL. III, 4298).

Asupra libertăților gramaticale ce și le iea dedicantul nu cred necesar să mă opresc mai mult, ele fiind comune.

12. In ușorul de E al porții mici de S, în rândul cel mai de sus de pietre de placaj s'a mai descoperit un mic altar de calcar (vezi fotogr. de pe pl. VIII, fig. 1, nr. 1), care rămăsese neobservat până acum, așezat în zid cu fața în sus și având soclul cu o parte din trunchiu sfărâmat, sus însă tot profilul complet de toate părțile, afară de laturea din stânga (la aer), cioplită pentru a nu lăsà monumentul să proemineze afară din zid. Fragmentul e înalt de 0.70 pe stânga și de 0.66 pe dreapta. Profilul superior, proeminând față de trunchiu cu 0.10 e înalt de 0.22. Lățimea trunchiului e de 0.32, adâncimea de 0.30 (vezi fig. 14). Inscripția e neîngrijită: rândurile sunt strâmbe, literele deasemenea, și necomplete. Caracterul rustic al monumentului e evident; ca factură, ca duct al literelor și chiar ca particularități fonetice inscripția se apropie foarte mult de cele două descrise în anul trecut: una pomenind un *vicus Clementianesces* și cealaltă pe *Silvanus Sator* (v. *Ulmetum* II 2, p. 369 și 359): astfel literele L și S au cam acelaș duct în toate trei inscripțiile, forma *Septumius* își are corespondent în *Septumnius* din inscripția dela Clementianum, iar pentru înfățișarea generală a inscripțiilor v. desemnele și fotografiile, *loc. cit.* Inălțimea literelor inscripției noastre variază între 0.03 și 0.04 m. Ultimele două rânduri ale inscripției sunt martelate.

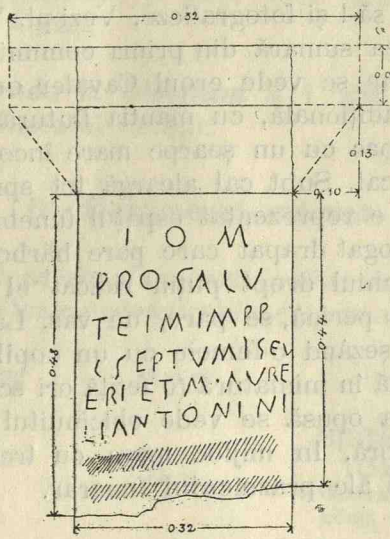

Fig. 14.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) pro salute Imp(eratorum duorum) L. Septumi Severi et M. Aureli Antonini [et P. Septumi Getae nob(ilissimi) Caes(aris)]...

Spațiul disponibil în cele două rânduri martelate, de sigur cel puțin tot de câte 10—11 litere fiecare, ca și r. 4, 5 și 6, corespunde exact cu completarea dată de mine mai sus.

Lectura e sigură. In ce privește literele repetate în r. 3: IM-IMPP, cele din urmă patru sunt prescurtarea obicinuită când e vorba de doi împărați; dacă acum și repetarea primelor două, IM, a fost întrebuințată pentru a accentuà încă odată în chip naiv că e vorba numai de doi *Augusti*, pe când Geta e numai *Caesar*, sau este o simplă negligență, e greu de hotărît. Explicarea din urmă pare mai probabilă.

Dedicația, care nu are altfel nimic excepțional de notat aici, a fost făcută între a. 198 și 209 (datele între cari Geta e *Caesar*, în vreme ce Caracalla e *Augustus*).

12 bis. *Addenda* la *Ulmetum* I, cap. II, nr. 15, p. 563 și nota 2. Frumosul monument al lui *Ithazis Dada* nu a putut fi fotografiat până în acest an, când așezându-l definitiv în Muzeul Cetății Ulmetum, clădit de noi în primăvara aceasta (vezi pl. XII, fot. de sus), d.

Teodorescu a putut să-l și fotografieze. Vezi pl. VII, fig. 2. Completez deci acum descrierea sumară din prima comunicare. In registrul de sus al părții reliefate se vede eroul Cavaler, orientat spre dreapta, în reprezentarea tradițională, cu mantia fluturând în vânt. Inaintea lui se ridică un copac cu un șearpe mare încolăcit pe el și care-și întinde capul spre cal. Subt cal aleargă tot spre dreapta un câine. In registrul de jos e reprezentat ospățul funebru. Pe o κλίνη odihnește un personaj bogat drapat care pare bărbos. In mâna dreaptă rezemată pe genunchiul drept puțin ridicat el ține o coroană, în stânga rezemată pe perină, se pare, un vas. La picioarele lui, pe o *cathedra*, se vede șezând o femeie cu un copil în brațe. La spatele ei, o figură femenină în miniatură (o fetiță ori sclavă a femeii de pe *cathedra);* în partea opusă se vede obicinuitul mic sclav care servește la masa funebră. In mijloc masa cu trei picioare încărcată cu alimentele sacre ale prazniculuí funerar.

12 ter. *Addenda* la *Ulmetum* I, cap. II, nr. 2, p. 530. Trebuind să apăr monumentul de distrugere l-am pus în Muzeu. Cu acest prilej, dau o fotografie mai completă a feței cu inscripția: pl. IX, fig. 2.

12 quater. *Idem, ibidem,* p. 549: pl. IX, fig. 1. Cf. la acest număr descrierea de sub 12 bis. Observ că aprecierea favorabilă stilistică, făcută atunci trebue modificată acum spre mai rău, când având descoperit și liberat tot monumentul, constatăm că lucrarea e, mai ales în partea ei de jos, destul de negligentă și primitivă, cuprinzând (pe lângă cele descrise mai înainte) la stânga o *cathedra,* pe care stă obicinuita figură femenină, cu o sclavă minusculă lângă ea, în mijloc masa cu trei picioare (stilizate ca silueta părții anterioare a unei feline: cap, piept, picior), iar la dreapta sclavul servind la masa funebră. Așezat în sala de mijloc a Muzeului.

12 quinquies. *Idem, ibidem,* p. 561. Vezi acum și pl. XI, fig. 1. Sala I a Muzeului Cetății.

12 sexies. *Addenda* la *Ulmetum* II 2, p. 341. Vezi acum și pl. X, fig. 2. Sala de mijloc a Muzeului.

12 septies. *Idem, ibidem,* p. 355. Vezi acum și pl. VIII, fig. 2. Sala II a Muzeului Cetății.

12 octies. *Idem, Ibidem*, p. 386. Vezi acum și pl. X, fig. 1. Sala I a Muzeului Cetății.

12 novies. *Addenda* la *Ulmetum* II 1, 280. Vezi acum și pl. XI, fig. 2. Sala II a Muzeului Cetății.

III. Descoperiri mărunte.

A. *Monete.* Anul acesta s'au găsit puține monete în săpături și și acelea sunt aproape toate nedescifrabile ori numai în parte descifrabile.

No.	Pick-Regling	Avers	Revers	Turnătoria
1. (bronz)	I 2, 1 p. 770 nr. 2983	Geta	M[HTPOΠ]ON TOMEΩC v. descrierea la Regling, nr. 2983	—
2. (bronz)	Cohen² 11	Valens	GLORIA RO[MA-NORVM] Scena dela Cohen In exergă SMNA	Nicomedia.
3. (bronz)	Cohen² 11	Valens	GLOR[IA ROMA-NORVM] Scena la Cohen In exergă SMNB	Nicomedia.
4. (bronz)	—	— Bust imperial la dreapta Sec. IV	SPES R[EIPV BLICAE] Poartă de cetate	—
5. (bronz)	Sabatier p. 232 nr. 13 pl. XXIII, 2	Tiberius II Constantinus (bust din față)	ANNO Ч In exergă CONΓ	Constanti-nopole.
6. (bronz)	Sabatier p. 241 nr. 13 cf. pl. XXIV 18.	Mauricius Tiberius (bust din față)	Sub indicele M diferentul B ANNO ЧІІ In exergă KYZ	Cyzicus.
7. (bronz)	—	? DN.... NVS PP... (bust din față)	Indicele K ANNO ЧІІІ Fără exergă.	—

2 C 111674

8. (bronz)	—	? (șters cu totul)	Indicele K, deasupra o stea, diferentul A (?). Anul șters. Fără exergă.	—
9. (bronz)	—	? (șters cu totul)	Indicele K (șters cu totul)	—

Monetele byzantine sunt deci tot în majoritate.

B. *Aur.* S'au găsit două fragmente de podoabe: o bucată dintr'o *applique* lungă de 0.022 m. și lată de 0.006 lucrată à jour pe motivul vrejilor de iederă, și apoi un fragment de lănțișor lung de 0.032 m.,

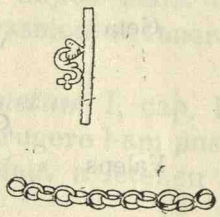

Fig. 15.

format din inele duple: câte două, două, lipite transversal pe planul cercului (vezi fig. 15). La primul obiect aurul e galben curat, la al doilea e foarte palid, probabil amestecat cu argint.

C. *Bronzuri.* 1. (Pl. VI, fig. 3, nr. 5). Fibulă în formă de arbalet cu o parte a patului (cea dreaptă) și cu acul lipsă. Fragmentul e lung de 0.043 și înalt de 0.025. Lungimea vergii 0.040.

2. (Pl. VI, fig. 3, nr. 14). Placa externă a unei broaște de ușă, cu găuri pentru introducerea cheii; ruptă în două; din cele patru cuie de fier cari o fixau la colțuri în lemnul ușii unul e păstrat în mare parte, celălalt numai ca urme incrustate în metal. Dimensiunile: c. 0.080×0.085 m.

3. (Pl. VI, fig. 3, nr. 1). Aplică ovală cu două găuri pentru nituri și cu o prelungire în formă de cârlig (c. 0.050×0.040 m).

4. Aplică subțire, turtită în toate chipurile, fără ornamente pe ea, pătrunsă de o sumă de nituri scurte cu capetele turtite pentru a aderă cât mai deplin la obiectul destul de subțire pe care era lipită.

5. Alte două fragmente de plăci fără caracter mai bine definit (ținând fie de nr. 2, fie de nr. 4).

6. (Pl. VI, fig. 3, nr. 6). Obiect în formă de vergeà cilindrică, strânsă la mijloc într'un fel de mâner și terminată la capete cu câte un ornament în formă de pasăre: foarte schematic stilizate și împodobite pe partea turtită cu cerculețe.

7. (Pl. VI, fig. 3, nr. 10). Lanț alcătuit din bucăți mai lungi de sârmă, prinse la capete cu verigi fixe.

8. Mic obiect utilizat poate ca *applique*.

D. *Fier*. 1. (Pl. VI, fig. 3, nr. 13). Clopot mic de fier cu limba de bronz.

2. (Pl. VI, fig. 3, nr. 8). Obiect în forma unui *umbo* de scut, cu diametrul bazei de 0.17 m., diametrul superior al calotei de 0.06 și înălțimea până la vârful ascuțit de 0.065 m. (v. fig. 16).

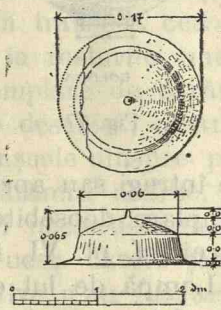

Fig. 16.

3. O zăbală.

4. Un piron lung de 0.23 m. și un fragment de piron.

5. O scoabă.

6. Două cuțite.

7. Un vârf de lance (dintr'o epocă târzie: probabil din timpul năvălirilor barbare).

8. Două bucăți mari de sgură de fier.

E. *Ceramica. Vase de pământ comune*. S'au găsit în tranșeele făcute prin cetate fragmente de vase de toate tipurile cunoscute până acum (cf. *Ulmetum* I, pag. 569 sq. și II 1, p. 309 sq.). Intregi s'au găsit: o ulcică de forma unei *oenochoe*, scunde, de pământ negru; o amforă mică și una cevà mai mare, din acelaș material. Despre

gâtul de amforă cu inscripție pe el v. mai sus, p. 275, nr. 8. Tot acolo, nr. 9, e descris un capac de vas cu inscripție în relief. Din câtevà fragmente mari de *dolia* s'a putut, în sfârșit, reconstitui tipul din fig. 17; cf. pl. XIII, fig. 2, nr. 1.

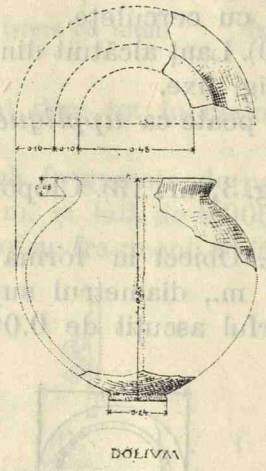

Fig. 17.

Lămpi. S'au găsit zece întregi sau aproape întregi și patru fragmente din alte patru exemplare deosebite. Vrednice de o descriere aparte sunt următoarele trei (cf. pl. VI, fig. 3, sus).

1. (La dreapta figurii). Lampă de lut cenușiu, cu mânerul adâncit la mijloc și având pe fața superioară, împrejurul găurii de turnat uleiul, patru ornamente lineare în formă de romburi cu laturile prelungite peste punctele de intersecție dela unghiuri.

2. (La stânga figurii). Lampă de lut galben, cu mânerul în formă de cap de taur (contururile fiind exprimate în chip schematic prin linii în relief). Restul feței superioare e împodobit cu linii dispuse într'un fel de spirală necompletă în jurul găurii centrale. Ii lipsește vârful cu orificiul pentru feștilă.

3. (La mijlocul figurii). Lampă de lut negru-roșcat, de forma cea mai simplă. Partea superioară e plană și împodobită cu un chenar mărginit de două linii în relief și umplut cu o linie șerpuită, din sinuozitățile căreia pleacă spre cele două linii marginale câte o linie dreaptă. In interior două cruci: una lângă mâner, cealaltă lângă orificiul feștilei. Intre aceasta și orificiul pentru turnat uleiu, două cercuri cu câte un punct în mijloc. Toate liniile sunt în relief,

iar cele drepte se sfârșesc prin câte un punct. Ii lipsește o mică parte din vârf (1).

F. *Cărămizi și olane.* In diferitele tranșee din cetate s'au găsit prea puține cărămizi. Mai multe s'au găsit ca pavaj în interiorul construcției, aproape în întregime distruse, dinspre portița de SE (în punctul C al planului general) și apoi lângă a doua poartă mică de NE, într'un zid de cărămidă ce pornește chiar din zidul cel mare al cetății perpendicular pe el spre interior (păstrat pe o întindere de c. 3 m.). Cărămizile dela construcția din punctul C sunt făcute, unele dintr'o pastă roșie, foarte omogenă și bine frământată, având dimensiunile: $0.35 \times 0.30 \times 0.035$,—altele dintr'o pastă mai deschisă, bătând în galben, mai puțin rezistentă decât cea roșie, și cu dimensiunile: $0.38 \times 0.38 \times 0.04$; aceste cărămizi sunt foarte neregulate ca tipar; ornamentele sunt cele obicinuite, trase cu degetele (cf. *Ulmetum* I, p. 568). Cărămizile din zidul dela portița de NE sunt făcute dintr'o pastă galbenă-roșcată și au dimensiunile: $0.35 \times 0.30 \times 0.035$—0.040 m. In tranșeea cea mare, imediat paralelă cu laturea de NV a cetății, în resturile unei construcții de piatră și cărămidă, s'au găsit exemplare de cărămizi de $0.35 \times 0.30 \times 0.04$, făcute dintr'o pastă roșie deschisă, destul de rezistentă.

In două locuri, pe tranșeele dinspre portița de S, s'au găsit fragmente dintr'un fel de cărămizi nearse, de lut amestecat cu paie, formând o pastă cu totul neconsistentă, asemănătoare cu chirpicii de azi, cu cari se construesc casele țărănești prin partea locului. Că aceste cărămizi primitive n'au fost arse, ne arată faptul că ele sunt numai în parte întărite de focul care a distrus cetatea și unele părți din ele sunt numai atâta uscate, cât a fost deajuns spre a se păstrà până la noi. Aceste cărămizi s'au găsit în stratele de cenușă ale tranșeelor. Grosimea lor e de c. 0.08, iar celelalte dimensiuni par a fi fost aproximativ ca ale cărămizilor moderne.

Olanele găsite din nou se pot grupà în două serii (pentru cele mai dinainte cunoscute cf. *Ulmetum* I, p. 568 sq.): 1° unele cu dimensiunile 0.68×0.35 și 0.37×0.035 (avem unul întreg păstrat, de pastă roșie omogenă, cu ornamente trase cu degetul pe partea convexă și cu urmele unei unghii de oaie—în lutul încă moale—pe partea concavă: v. fot. de pe pl. (VIII, fig. 1, nr. 5); 2° altele de 0.46×0.16 și $0.15 \times$ c. 0.02 (în paste de compoziție, coloare și rezistență

(1) Notez aici că s'au găsit și opt fusaiole comune de lut (cf. *Ulmetum* II 1, p. 314, nr. 1, cu I, p. 574 sq.) și un capac obicinuit de amforă mică.

felurită). Deschizătura concaviității variază dela olan la olan, precum și pasta, care e sau roșie-negricioasă, sau roșie aprinsă sau galbenă.

G. *Obiecte de sticlă.* S'au găsit ca și în săpăturile precedente multe picioare de cupe mici (nouă de toate) din pastă obicinuită verzue,—apoi un fund de borcan, două funduri de vase în genul alabastrelor, un mâner mare de vas, de pastă verde închisă, foarte puțin irizată, lung de 0.085 m. și—mai important ca toate—un vas, poate, de miresme, păstrat aproape întreg (expus în Muzeul Cetății).

H. *Obiecte de os și piatră.* — Notăm: un stil de os, lung de 0.128 m., cu extremitatea groasă, rotundă și împodobită cu patru cercuri gravate ușor (v. pl. VI, fig. 3, la dreapta); un obiect stilizat ca o mică furculiță cu două coarne *(ibid.*, la stânga); un mic fluer de os.

In piatră avem înainte de toate o foarte bogată și variată colecție de pietre de moară și de râșniță, cari fac azi podoaba Muzeului Cetății (vezi mai jos) și apoi o sumă de sfeșnice *(candelabra)* destul de rud lucrate, de formele și dimensiunile următoare.

1. Sfeșnic cilindric, cu baza patrulateră (de 0.11×0.12 m.), înalt de 0.23 m. și având diametrul la vârf de 0.09 m. Marmoră. (V. fig. 18, la dreapta).

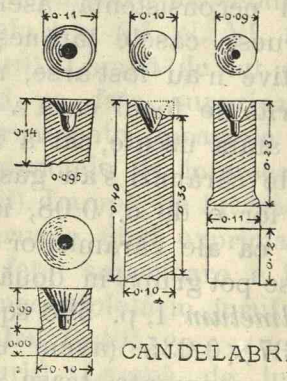

Fig. 18.

2. Fragment de candelabru, ca un trunchiu de con, cu baza mare sus, înalt de c. 0.14 m., cu diametrele de 0.095 jos și 0.11 m. sus. Piatră. (V. fig. 18, la stânga, sus).

3. Fragment de candelabru cilindric (bazele de 0.01 m. în diam.), înalt de 0.40 m., rupt jos și necomplet sus pe stânga: vezi fig. 18, în mijloc. Calcar, rău lucrat.

4. Sfeșnic scurt (v. fig. 18, la stânga, jos), complet păstrat, de 0.15 m. înălțime la un diametru al bazei rotunde de 0.10 m. Piatră de nisip, primitiv lucrată. (Cf. și pl. XII, fig. 2, jos, la stânga).

Trecem la mori și râșnițe:

1. Jumătatea superioară a unui *catillus* dela o *mola*, în genul celor găsite în diferitele brutării dela Pompeii (v. la A. Mau, *Pompeji in Leben u. Kunst*, ed. 2, Leipzig 1908, p. 406 și urm., cu fig. 235 și urm.):cf. fig. 19 cu pl. XIII, fig. 1, sus și pl. XV, fig. 1, nr. 1. Dimensiunile

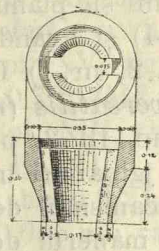

Fig. 19.

fragmentului sunt: înălțimea pâlniei 0.36 m., deschiderea de sus, cu tot cu pereții pâlniei 0.47 m., deschiderea interiorului în secțiunea prin jghiaburile ce aveau a ține barele de lemn cu cari se învârtia moara, sus 0.35, jos 0.25, deschiderea pâlniei capabile de a fi umplute cu grăunțe, sus 0.27, jos 0.17; lărgimea jghiabului de fixat lemnele, 0.075. Conglomerat calcaro-silicios de structură spongioasă. Găsită la clădirea apsidală (v. mai sus, p. 267).

2. Jumătatea inferioară a unui *catillus* (v. mai sus, lămuririle dela nr. precedent) spart în șase bucăți; are aceste dimensiuni: înălțimea 0.49 ; diametrul deschiderii de jos, cu tot cu grosimea pereților (0.08 m.), 0.68 m.; diametrul părții de sus, rupte, 0.58; deschiderea pentru cursul grăunțelor 0.12 ; adâncimea părții (interioare) care odihnia pe *meta*, 0.20 m. Conglomerat silicios. Găsită în turnul cel mare patrulater de NV. Cf. planșa VIII, fig. 2, nr. 1.

3. Jumătatea inferioară a unui *catillus* (cf. nr. 1 și 2), spart în trei bucăți, cari însă aderează perfect, așă încât forma obiectului se poate deplin reconstitui. Înălțimea 0.41; diametrul deschiderii de jos, cu tot cu grosimea pereților (0.03 la buză, dar mult mai

groși mai sus) 0.69 m.; diametrul părții de sus, rupte, 0.62 m., deschiderea pentru cursul grăunțelor 0.12 m. Adâncimea interiorului, 0.21 (pe *meta*). Conglomerat silicios. Găsită în turnul cel mare de NV ca și nr. 2. Cf. planșa XV, fig. 2, nr. 1.

4. *Catillus* de *mola trusatilis (manuaria)*, găsit lângă stâlpul de N din marele turn de NV (v. *Ulmetum* II 1, pl. XIV, fig. 1 și 2): diametrul bazei 0.70 m., înălțimea c. 0.42 m. Forma lui e aproape identică cu a celui păstrat la Nantes (Daremberg-Saglio, III 2, p. 1960, fig. 5103), despre care cu dreptate se spune: «[ces moulins à bras] furent, à ce que l'on suppose, employés par des legionnaires romains». (V. pl. XIV, fig. 1, nr. 1). Conglomerat calcaro-silicios.

5. *Catillus* la fel cu cel dela nr. precedent, găsit în acelaș loc (cf. aceleași fotografii, precum și planurile din *Ulmetum* II 1, p. 275, fig. 29 și p. 278, fig. 34) și având aceleași dimensiuni și aceeaș origine. (V. pl. XIV, fig. 2, nr. 1). Conglomerat calcaro-silicios.

6. *Catillus* dela o *mola versatilis (manuaria)* de tip încă mai turtit (v. la Daremberg-Saglio, III 2, p. 1961, fig. 5104), în diam. de numai 0.40 m., cu două jghiaburi transversale pe partea superioară, spre a se prinde mecanismul de lemn (cf. Dar.-Saglio, *l. c.*, fig. 5105), în care era fixat mânerul de învârtit roata (v. fig. 20:

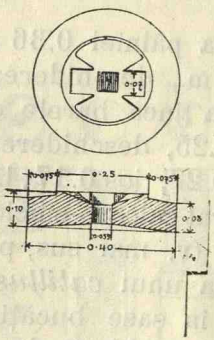

Fig. 20.

vedere de sus și secțiune și cf. pl. XIII, fig. 1, jos, la stânga, și XIV, fig. 2, nr. 3; cf. nr. 2 și pl. XV, fig. 1, nr. 5).

7. *Idem*, diam. 0.37 m.: pl. XIII, fig. 1, jos, la dreapta și XIV, fig. 2, nr. 2.

8. *Idem*, diam. 0.40 m.: pl. XIII, fig. 1, la stânga și XIV, fig. 2, nr. 3.

9. *Idem*, diam. 0.40 m. (numai jumătate păstrată) pl. XV, fig. 1, nr. 5.

10. *Idem*, diam. 0.34 m. (fragment) pl. VIII, fig. 2, nr. 5.

11. *Meta* de *mola manuaria*, forma cea mai simplă, diam. 0.41 m., pl. VIII, fig. 2, nr. 2.

12. *Catillus*, fragm.: *ibid.*, nr. 3 (raza 0.18 m.).

13. *Catillus*, fragm.: *ibid.*, nr. 4 (raza 0.18 m.).

14. *Catillus*, diam. 0.68: *ibid.*, nr. 6 (păstrat pe jumătate).

15. *Catillus*, diam. 0.60: pl. XV, fig. 1, nr. 3.

16. *Catillus* (?), diam. 0.60, fragment: *ibid.*, nr. 2.

17. *Meta* (?), diam. 0.42, *ibid.*, nr. 4.

18. *Meta*, diam. 0.34, *ibid.*, nr. 7.

19. *Meta*, diam. 0.38, *ibid.*, nr. 6 (conglomerat calcaro-silicios verde).

20. *Catillus* (?), diam. 0.36, *ibid.*, nr. 8.

21. *Catillus*, diam. 0.64, pl. XI, fig. 2, nr. 1.

22. *Meta* (?), diam. 0.32, *ibid.*, nr. 2.

23. *Catillus*, diam. 0.36, pl. XV, fig. 2, nr. 2.

24. *Catillus* mare, diam. 0.70, *ibid.*, nr. 3.

25. *Meta* (?), diam. 0.35, pl. XIII, fig. 2, nr. 2.

Mai notăm trei piulițe (v. fig. 21).

1. Înălțimea 0.12 m., diam. bazei 0.21, grosimea fundului 0.085 m., grosimea peretelui la bază 0.055 m., calcar, cf. pl. XII, fig. 2, nr. 2.

2. Înălțimea 0.13, diam. 0.27, marmoră, v. *ibid.*, nr. 3.

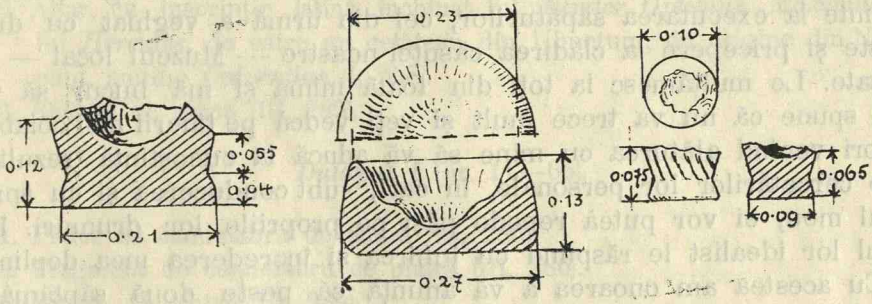

Fig. 21.

3. Fragment: fundul; înălțimea 0.075, diam. bazei 0.09 m., calcar fragil, *ibid.*, nr. 4.

Apoi, un număr de teici:

1. Fragment de calcar: înalt de 0.17 m., lat de 0.29, lung, cât s'a păstrat, 0.28 pe dreapta, 0.29 pe stânga; grosimea pereților 0.045; adâncimea 0.11 m. Pl. XIV, fig. 1, nr. 2.

2. Fragmente de calcar fragil, înverzit de umezeală, alcătuind aproape complet o teică: lungimea 0.63, lățimea 0.40, înălțimea 0.25, grosimea buzei c. 0.06 m., cu totul neregulată ca și adâncimea. Pl. XI, fig. 2, nr. 3.

3. Calcar alb, teica întreagă: lungimea 0.35, lățimea 0.35, înălțimea 0.24, grosimea peretelui 0.06, adâncimea 0.10. Pl. VIII, fig. 1, nr. 2.

In sfârșit dintre ghiulelele de piatră, cu cari soldații din Ulmetum aprovizionau «artileria» lor de pe turnuri, s'au găsit o mulțime (33), cari alcătuesc acum o piramidă în Muzeul Cetății (v. pl. VII, fig. 1, jos la dreapta).

Incheiere.

Acum patru ani începând săpăturile la Ulmetum (v. pl. XVI) nu credeam că voiu puteà isprăvì așà de curând. Sprijin dela organele superioare n'am avut decât incidental. Mijloacele materiale mi-au fost cu totul mărginite. Singurul ajutor real și statornic, care mi-a dat putința de a da țerii prima cetate antică deplin desgropată și publicată, a fost acela ce l-am găsit la funcționarii și școlarii mei dela Muzeu și din Seminariu și la învățătorul din Pantelimonul de Sus. Cei dintâi mi-au dat contribuția lor desinteresată de energie și luare aminte la executarea săpăturilor, cel din urmă a veghiat cu dragoste și pricepere la clădirea căsuței noastre — Muzeul local — la Cetate. Le mulțămesc la toți din toată inima și mă bucur să vă pot spune că nu va trece mult și veți vedeà pe tinerii mei colaboratori venind alăturea cu mine să vă aducă la cunoștință rezultatele cercetărilor lor personale, în cari, subt conducerea și cu sprijinul meu, ei vor puteà repede păși pe propriile lor drumuri. La zelul lor idealist le răspund cu iubirea și încrederea mea deplină.

Cu acestea am onoarea a vă anunță că peste două săptămâni începem prima campanie de săpături la Caranasuf-*Histria*.

ANEXA

Inventariul obiectelor ce alcătuesc Muzeul cetății Ulmetum (1).

[Cifrele romane și arabe din urma numerelor de inventar indică locul (cu însemnarea paginei) din cele patru comunicări I, II (1 și 2) și III, în care e cuprinsă descrierea și interpretarea completă a descoperirilor dela *Ulmetum*].

1. Jumătate de râșniță de mână (III, 289).
2. Râșniță de mână (III, 289).
3. Cărămidă întreagă (III, 285).
4. Partea superioară completă dintr'o râșniță de mână (III, 287).
5. Fragm. dintr'o inscripție de hotar, în latinește (II 2, 395).
6. Fragm. de olană (III, 285).
7. Râșniță mică de mână (III, 289).
8. Fragment de relief din partea superioară a unei pietre cu inscripție (II 2, 339).
9. Altar, cu inscripție latină, închinat lui *Iupiter Optimus Maximus* și lui *Hercules*, de către un cetățean din Ulmetum, de origine din Noricum, anume *Calventius* (I, 558).
10. Râșniță de mână (III, 289).

Dulapul I (nr. 11—65).

11. Picior de candelabru de piatră (III, 286).
12. Fragment de candelabru de piatră (III, 286).
13. Piuliță de piatră (III, 289).
14. Fragm. de candelabru de piatră (III, 286).
15. Vas de pământ cu o mănușă ruptă (III, 283).
16. Piuliță de piatră (III, 289).

(1) Câtevă din monumentele ce fuseseră lăsate în zid, pentru a se păstră infățișarea lui cât mai mult neschimbată, au trebuit scoase și puse în Muzeu, din pricină că se stricau de ploaie și îngheț. In acele locuri însă, unde a trebuit făcută această operație — și nu s'a făcut decât unde s'a putut fără pagubă pentru cetate — zidul a fost completat cu alte blocuri analoage.

17. Fund conic de amforă (III, 283).
18. Amforă mică fără partea superioară (III, 283).
19. Fragment dintr'o buză de gură de vas (III, 283).
20. Fragm. dela partea inferioară a unui vas cu suport (III, 283).
21. Fragm. de margine de *patella* (III, 283).
22. Fragm. cu mănuşă, din gâtul unui vas; pe fragment sunt gravate litere (III, 284).
23. Suport rotund de vas de pământ; partea interioară smălţuită (III, 283).
24. Fragm. de buză dela o oală (III, 283).
25. Fragm. de gât de vas cu ornament în zig-zag (II 1, 310 şi cf. III, pl. XIII, fig. 2).
26. Ciob de vas de pământ *(ibid.)*.
27. » » » » » *(ibid.)*.
28. » » » » » *(ibid.)*.
29. Picior de vas *(ibid.)*.
30. Capac mic, de pământ *(ibid.)*.
31. Capac de pământ, ornamentat cu crestături *(ibid.)*.
32. Rotilă de pământ (I, 575).
33. Fragm. de buză de oală cu ornamente lineare (II 1, 310).
34. Fragm. de buză de vas, de pământ *(ibid.)*.
35. Fragm. din partea superioară a unui ulcior de pământ *(ibid.* şi cf. III, pl. XIII, fig. 2).
36. Fragm. de gât de vas *(ibid.)*.
37. Ulcior mic întreg, cu o toartă *(ibid.)*.
38. Fragm. de gât de vas *(ibid.)*.
39. Fragm. de oală, dela buză, cu o mănuşă *(ibid.)*.
40. Buză dela un vas *(ibid.)*.
41. » » » » *(ibid.)*.
42. Ciob de amforă cu ornamente striate *(ibid.)*.
43. Buză de *patera (ibid.)*.
44. Ciob de amforă cu ornamente striate *(ibid.)*.
45. Fragm. de buză de oală, cu o mănuşă *(ibid.)*.
46. Fragm. de *patella (ibid.)*.
47. Gât de vas cu mănuşile rupte *(ibid.)*.
48. Partea superioară a unei amfore mici *(ibid.)*.
49. » » » » » » cu o mănuşă ruptă *(ibid.)*.
50. Ciob de gât de vas *(ibid.)*.
51. Partea inferioară a unei amfore mici; s'a aflat plină cu pământ amestecat cu cenuşă *(ibid.)*.
52. Partea superioară a unui vas de pământ, cu mănuşile rupte *(ibid.)*.

53. Fragm. din trupul unei amfore mici *(ibid.)*.
54. Gât de vas cu mănușile rupte *(ibid.)*.
55. Bucată dintr'un gât de vas *(ibid.)*.
56. Gât de vas cu mănușile rupte *(ibid.)*.
57. Fragm. de amforă cu ornamente lineare, cu o toartă *(ibid.)*.
58. Fragm. dela partea superioară a unui vas, cu o mănușă *(ibid.)*.
59. Ciob de oală, cu ornamente lineare paralele *(ibid.)*.
60. Gât de vas cu mănușile rupte *(ibid.)*
61. Fragm. din partea superioară a unui vas cu gâtul incomplet și cu o toartă *(ibid.)*.
62. Fragm. din partea superioară a unei amfore mari cu gâtul incomplet și cu o mănușă *(ibid.)*.
63. Partea superioară a unui vas de pământ, mare, cu ornamente lineare, cu gâtul incomplet, și două toarte *(ibid.)*.
64. Partea superioară, cu două toarte, și gâtul sfărâmat, dintr'un vas de pământ *(ibid.)*.
65. Partea superioară a unui vas de pământ, cu o toartă *(ibid.)*.

66. Cărămidă (I, 568).
67. Râșniță de piatră (III, 289).
68. » » (III, 289).
69. » » (III, 289).
70. Cărămidă (I, 568).
71. Monument funerar, cu inscripție latinească, al lui *Valerius Victorinus, biarcus* (II 2, 386 și III, pl. X, fig. 1).

Dulapul II (nr. 72 — 155).

72. Corn de cerb (II 1, 314).
73. Rădăcină de corn de cerb *(ibid.)*.
74. Fragment de relief mic înfățișând un călăreț. Marmoră (III, 272).
75. Fragment de relief mic înfățișând incomplet pe Hecate, ținând în mâna dreaptă o torță (III, 271).
76. Bucăți de corn de cerb (II 1, 314).
77. Meiu carbonizat, conglomerat în formă de bulgăre (III, 269).
78. Bucățele de lemn de ștejar carbonizate (I, 575).
79. Suport de păhărel de sticlă (pentru nr. 79—96, II 1, 313).
80. » » » »
81. » » » »
82. » » » »
83. » » » »
84. » » » »

85. Semi-suport de păhărel de sticlă (pentru nr. 79—96, II 1, 313).
86. » cu un fragment din partea superioară a paharului *(ibid).*
87. » » » »
88. Vas mic de sticlă cu partea de sus a gâtului și a toartei.
89. Fund conic de vas de sticlă » »
90. Fund conic de sticlă » »
91. Toartă de sticlă » »
92. Fund rotund și bombat de vas de sticlă »
93. Ciob din peretele unui vas de sticlă »
94. Ciob de geam » »
95. » » » »
96. » » » »
97. Opaiț de pământ întreg (III, 284).
98. » » » *(ibid.).*
99. Opaiț de pământ, spart la orificiul exterior *(ibid.).*
100. » » » » *(ibid.).*
101. » » » » *(ibid.).*
102 » » » cu toarta ruptă »
103. Fragment dintr'un opaiț de lut »
104. » » » »
105. » » » »
106. » » » »
107. Fundul unui opaiț de lut »
108. Capac mic (III, 283).
109. » » (III, 283).
110. Fusaiolă de pământ (I 574).
111. » » »
112. » » »
113. » » »
114. » » »
115. » » »
116. » » »
117. » » »
118. Aplică de bronz (III, 282).
119. Bulgăre de fier topit (III, 283).
120. » » » (III, 283).
121. Piron de fier (III, 283).
122. Amnar de scăpărat, de fier (târziu).
123. Instrument chirurgical de fier (III, 283).
124. Vârf de lance de fier (târzie).

125. Lamă de cuțit de fier (III, 283).
126. Instrument de fier (târziu).
127. Cuțit de fier (III, 283).
128. Scoabă de fier (III, 283).
129. Zăbală de fier (III, 283).
130. Piron de fier (III, 283).
131. Partea superioară a unui vas mic cu două mănuși (III, 283).
132. Fragment cu o mănușă, dela o oală (*ibid.*).
133. Fragment cu o mănușă, dela o oală cu ornamente striate (*ibid.* și p. 268).
134. Fragment cu o mănușă dela o oală cu ornamente lineare (*ibid.*).
135. Fragment cu o mănușă dela o oală (*ibid.*).
136. Ulcică, incompletă (*ibid*).
137. Fragment cu o toartă dela o oală (*ibid.*).
138. Fragment cu o toartă dela o oală (*ibid.*).
139. Gât de vas cu o toartă (*ibid.*).
140. Gât de vas cu mănușile rupte (*ibid.*).
141. Fragment de gât de vas, cu ornamente lineare (*ibid.*).
142. Fragment de gât de vas, cu ornamente lineare (*ibid.*).
143. Ciob mic de terra sigillata (I, 569).
144. Două proiectile mici sferice de lut (cf. I, 574).
145. Șapte coarne de cerb de mărimi felurite (II 1, 314).
146. Fluer de os (III, 286).
147. Bucată de grindă semi-carbonizată (III, 269)
148. Bucată dintr'o grindă mai mare semi-carbonizată (III, 269).
149. Fragment cu o toartă din partea superioară a unui vas (III, 269 și 283).
150. Fragment cu o mănușă și gâtul complet dintr'un vas (*ibid.*).
151. Fund conic de amforă (*ibid.*).
152. Fund cu suport al unui vas de pământ (*ibid.*).
153. Fund cu suport lat al unui vas de pământ (*ibid.*).
154 Fund cu suport gros al unui vas de pământ (*ibid.*).
155 Rotilă de pământ, dela un fus (I, 574).

156. Râșniță de mână (III, 289).
157. Altar închinat lui *Iupiter Optimus Maximus* pentru împăratul Septimius Severus, de către Aelius Aelianus «*magister vici Clementianesces*» (II 2, 369).
158. Fragment de buză de chiup (III, 268 și 284).
159. Bucată din fundul unui chiup, cu suport (*ibid.*).
160. Monumentul funerar pus de Thracul *Ithazis Dada* soției sale *Ziftia* (I, 564, III, 279).
161. Fragment de monument funerar (III, 274).

162. Fragment de inscripție pe care se văd literele IP (II 2, 372).
163. Fragment de monument votiv (III, 273).
164. Fragment de monument funerar (III, 271).
165. Fragment de altar votiv (III, 271).
166. Fragment de chenar de inscripție (II 2, 358).
167. Altar mic de piatră cu inscripția FONTE DEI (II 2, 393).
168. Jumătatea longitudinală a unei piue de piatră (III, 289).
169. Altar închinat lui Iupiter și Iunonei de către Iulius Teres «*magistras vico Ulmeto*» (III, 277).
170. Fragment mare din partea superioară a unui chiup (III, 268 și 284).
171. » » » » » *(ibid.).*
172 și 172 bis. Două exemplare de cărămidă (III, 285).
173. Olană mare (III, 285).
174. Proiectile de piatră, în forma ghiulelelor, în număr de 33 (III, 290).
175. Monument funerar pus de Attas Possei (Thrac grecizat), fiului său Iustus (I, 561 și III, pl. XI, fig. 1).
176. Fragment de marmoră cu o listă de nume grecești (membri ai unui thiasos): II 2, 394.
177. Mic fragment de inscripție votivă (II 2, 372).
178. Fragment de inscripție funerară grecească (III, 276).
179. Peretele posterior al inscripției dela nr. 178 *(ibid.).*
180. Fragment de relief votiv (III, 274).
181. Fragment de inscripție funerară (II 2, 373).
182. Cărămidă (III, 285).
183. Inscripția pusă de soldații cari au reclădit cetatea Ulmetum (II 2, 379).
184. Fragment dela o olană mare (III, 285).
185. Cărămidă (III, 285).
186. Cărămidă *(ibid.).*
187. Olană (III, 285).
188. » *(ibid.).*
189. » *(ibid.).*
190. Teică de piatră (III, 290).
191. Altar închinat lui *Iupiter Optimus Maximus*, pentru sănătatea împăratului Septimius Severus și a fiilor săi (III, 279).
192. Fragm. de coloneță (III, 286).
193. Cărămidă (III, 285).
194. Olană (III, 285).
195. Râșniță de piatră (III, 289).
196. Fragment de piuă de piatră (III, 289).

Sala de intrare.

197. Altarul votiv al lui T. Flavius Severus (II 2, 341 și III, pl. X, fig. 2).
198. Monument funerar, cu scena ospățului funebru (I 548 și III, 280).
199. Monumentul funerar al unui senator din Histria (I 530 și III, pl. IX, fig. 2).

Sala a II-a.

200. Piatră de râșniță mică (III, 288).
201. Piatră de moară, în formă conică (III, 289).
202. Piatră de râșniță mică (III, 289).
203. Piatră de râșniță mare (III, 287).
204. » » » mică (III, 288).
205. » » moară în formă conică (III, 288).
206. Monumentul funerar, cu inscripție latină, al lui Aurelius Sisinus (II 2, 333).
207. Fragm. dintr'o olană de acoperiș (III, 285).
208. Monument funerar creștin, cu inscripție în grecește (I 535).
209. Fragm. dintr'o teică de piatră (III, 289).
210. Altar votiv pus pe vremea împăratului Marcus Aurelius de către primarul satului Ultinsium, un anume Martius Philo (*magister vici Ultinsium:* II 2, 345).
211. Teică de piatră, în care am depozitat fragmentele de marmoră aparținând altarului de alături (III, 290 și pl. XI fig. 2).
212. Altar de marmoră scobit sus în formă de bazin, stilizat în chipul unei valve de stridie, ars și sfărâmat de foc, fără inscripție (II 1, 280 și III pl. XI, fig. 2).
213. Fragm. de râșniță mică (III, 289).
214. » » » mare (III, 288).
215. Fragm. de olană de acoperiș (III, 285).
216. Cărămidă de zid (III, 285).
217. Fragm. de râșniță (III, 289).
218. Altar de marmoră în forma celui dela nr. 212, ridicat de senatul orașului Tomi (Constanța) în onoarea împărătesei Sabinia Tranquillina, soția împăratului Gordian al III-lea (II 1, 279; II 2, 355; III, pl. VIII, fig. 2).
219. Fragm. de cărămidă de zid (III, 285).
220. Fragm. de olană de acoperiș (III, 285).
221. Fragm. de râșniță mare (III, 288).
222. » » » mică (III, 288).
223. » » » » (III, 288).
224. Piatră de moară în formă conică (III, 288).

225. Fragm. de calcar dintr'un altar în formă de cupă, de stilul celor dela nr. 212 și 218 (III, pl. VIII, fig. 2, sus la stânga).
226. Piatră de râșniță mică (III, 289).
227. Piatră de moară de formă conică (III, 287).
228. (Afară la intrarea în Muzeu). Monumentul lui Aelius Ingenuus *(Descoperiri nouă în Scythia Minor*, p. 522).
229. (Incă la cetate, dar având a fi transportat ca pereche la monumentul lui Ingenuus, pe stânga intrării la Muzeu). Monumentul lui Quadratus (I, 510).

Addenda la „Cetatea Ulmetum", II 2, p. 377.

Interpretând anul trecut inscripția pusă la Ulmetum de Flavius Augustales în ziua de 5 Iunie 191, *Iovi Optimo Maximo et Sancto Silvano pro salute Inperatoris et salute consacranorum*, spuneam că specificarea darului făcut zeilor: *ara et tabla*, e absolut singulară și nu găsiam altă explicație — după inscripțiile *latine* cunoscute, în cari se pomenesc *tabulae* dedicate — decât că «*tabla* dela Ulmetum trebue considerată ca un relief reprezentând pe cei doi zei» pomeniți în inscripție. Totuș această explicație nu mă mulțumia deplin și am căutat mai departe alte documente. Cred acum, pe baza unei inscripții *grecești*, tot din Moesia Inferior, anume dela Nicopolis ad Istrum *(Arch.-epigr. Mitt.*, XV 214, 93, din Novi Nikjup, publ. de H. și K. Skorpil) și cuprinzând o dedicație analoagă (Μ[ή]τ[ε]ρ θεῶν Σκελεντηνή. ἀγαθῇ τύχῃ· Μητρὶ θεῶν Ἀκυλεῖνος Ποπλίου ἀνέθηκε τὸν βω[μ]ὸν κὶ τὴν τράπεζαν εὐχῆς χάριν), că prin *ara et tabla* dela Ulmetum avem a înțelege exact acelaș lucru, ca prin βωμός și τράπεζα dela Nicopolis ad Istrum. *Tabla* deci e τράπεζα, adică *mensa* (cf. p. acest înțeles al cuvântului *tabula* încă dela Cicero *Pro Quinct.*, VI 25, iar pentru întrebuințarea cuv. *mensa* în părțile thrace, CIL. III 6120 din Philippopolis: *Deo Medyzei mensam*, însă ca influență greacă, după τράπεζα, iar nu ca vorbă latină, comună aici); pentru *mensa (=tabla)* în cultul roman v. la Wissowa, *Religion u. Kultus der Römer*, ind., *s. v. mensa*. — Interpretarea aceasta nouă, absolut firească și sigură, pune însă totodată și o întrebare filologilor români: de ce în Dacia Traiană s'a păstrat numai *mensa*, pe când în Moesia, ca în toată lumea romană, s'a zis *tabula* pentru «masă»?

RÉSUMÉ

Le Camp d'Ulmetum, III.

Résultats de la dernière campagne de fouilles, faite en été 1914.

Les fouilles de l'année passée, à Ulmetum, quoique n'ayant attaqué qu'une petite partie de l'intérieur du camp, montraient cependant assez que le reste encore non fouillé, ne réservait pas de suprises. Mais pour plus de certitude, j'ai soumis à une minutieuse enquête, tout l'espace compris entre les murs du camp, pratiquant un réseau très serré de tranchées, qui, d'une largeur variant suivant les besoins locaux, allaient, en profondeur, toujours jusqu'à la terre vive. (Suivre sur le plan général du camp qui accompagne cette communication, les rayures jaunes, indiquant le terrain fouillé).

I. *Constructions dans l'intérieur du camp.* Dans la séance du 18 Octobre 1913, j'ai décrit la construction absidale trouvée dans la partie SE du camp. Les recherches de cette année nous montrent, qu'elle a été sensiblement plus grande qu'elle nous apparaissait alors, mais, sans rien présenter de caractéristique, au point de vue de son plan (v. ci-dessus, p. 266, fig. 1 et planche I). En effet, nous voyons que la construction absidale avait vers le N une grande salle oblongue de forme à peu près trapézoïdale (longue à l'intérieur de 25.20 m., large du côté conservé au NE de 6.60 m.), communiquant avec les pièces centrales par deux portes (de 1.45 m. de largeur) ouvrant sur un corridor (long de 17.70 m. et large de 2.65 m.), qui à son tour communiquait avec la construction absidale par la grande porte du corridor D (v. *Ulmetum*, II 1, p. 297, fig. 45). Tout le complexe de bâtiments ci-dessus mentionnés, se continue vers le S par un corridor étroit de 1.80 m., qui s'étend sur toute la largeur de la construction absidale : 25.40 m. — Un autre bâtiment assez important, mais à peu près détruit, a été constaté au point C du plan général : on n'en voit qu'un pan de mur et un reste de pavage en briques. — La facture et l'épaisseur de tous les murs nouvellement découverts sont les mêmes que nous connaissons déjà des fouilles précédentes, 0.60—0.70 m. — Les autres tranchées n'ont mis au jour que des restes informes de constructions de basse époque, dont les murs ne

sont que des amas de pierres liées avec de la terre jaune, prêts à crouler au moindre accident (v. pl. II, fig. 1 et 2 et pl. III, fig. 1).

Pendant cette campagne de fouilles nous avons pu constater une fois de plus le fait caractéristique suivant : ces constructions quasi-barbares n'utilisent point les anciens murs en pierres et mortier, comme par exemple à la construction absidale, mais en font totalement abstraction, les coupant de biais et en travers, ou s'allongeant à côté d'eux. On peut suivre sur le plan général, à la construction absidale, ces murs de basse époque courant dans tous les sens.

Cette constatation implique deux séries de faits : 1° la destruction, par endroits jusqu'aux fondements, de l'ancien bâtiment central *(praetorium)* ; 2° le délaissement du camp, inhabité pendant assez longtemps, de manière que faute de continuité dans la tradition des constructions intérieures, on n'a pas tenu compte des éléments utiles qu'on avait à sa disposition dans les restes des anciens édifices, pour les bâtiments récents. — Les menus objets trouvés dans toutes ces constructions, datent en grande partie de l'époque romano-byzantine : des vases, des lampes (avec inscriptions grecques ou signes chrétiens), des monnaies, etc. Les moulins à bras trouvés par tout le camp, sont nombreux et toutes les formes y sont représentées, depuis celle en double entonnoir (comme à Pompeii) jusqu'à la forme très aplatie, commune. (Voir ci-dessous). Une autre trouvaille fréquente à Ulmetum, les *dolia* ne se présentent, pour la plupart, que fragmentaires. Ils servaient à conserver les liquides et non les céréales ; ces dernières étaient recueillies dans des trous spécialement creusés sous terre, aux parois soigneusement calcinés, affectant la forme des *dolia*. — Les fouilles de cette année nous ont procuré des renseignements, aussi en ce qui concerne les éléments de construction des habitations du camp. Au SE de la petite porte de la II-e courtine du NE, au niveau du socle du mur d'enceinte, fût trouvé un mur en briques prises à d'autres constructions, liées entre elles avec de la terre jaune. Pour les planchers, les plafonds et les charpentes ont été employées de grandes poutres non écuarries. Les toits étaient en tuiles. Il faut cependent noter ici, que les grandes tuiles de 0.68×0.35—0.37×0.035 ne servaient probablement pas aux toitures, mais aux parements dont étaient garnis les orifices cilindriques des dépôts souterrains de céréales. — Parmi les restes de vie antique dans l'intérieur du camp, nous notons encore : des fragments de serrures en bronze, des mortiers en pierre et en marbre, des candélabres et des auges en pierre, des clochettes en bronze, enfin une grande quantité de tessons et de débris en os, corne etc., et beaucoup de millet carbonisé (voir chap. III).

J'ai noté dans le plan général du camp tous les restes de constructions, même les plus primitives: mais je n'ai nulle part retrouvé les traces com-

plètes d'un édifice quelconque, les murs n'étant conservés que par fragments isolés (cp. pl. II fig. 1 et pl. III fig. 1).

Les tranchées pratiquées dans l'intérieur du camp nous ont montré que nombre d'habitations n'étaient construites qu'en terre et bois. Une coupe faite par la grande tranchée de l'E au point D, met au jour la succession de trois couches de civilisations — dont il ne reste que de la cendre et du charbon — séparées entre elles par la terre jaune employée comme terrassement par chaque génération qui bâtissait sur les ruines de la précédente. (V. p. 270, fig. 2 et cp. pl. IV fig. 1, à gauche). La calcination de ce terrassement, à la suite des incendies détruisant toute construction, a rendu possible l'examen minutieux de la section à travers les couches.

Les constatations que j'ai pu faire d'après l'aspect et la succession des couches de civilisations à l'intérieur du camp, dans ma précédente communication sur Ulmetum (II, 1 pag. 326 suiv., résumé français, et II 2, pag. 418 suiv., *idem*) ont été pleinement confirmées par ces dernières fouilles, de manière que je n'ai rien à y ajouter ou changer.

II. *Inscriptions et monuments figurés.*

1. Fragment de la partie supérieure d'une stèle funéraire: voir p. 271, fig. 3 (pour les dimensions) et pl. V fig. 3 avec pl. VII fig. 2. — II-e—III-e siècle.

2. Profil inférieur d'un petit autel en marbre. Fragment. V. p. 271, fig. 4 (pour les dimensions) et pl. VII fig. 2. II-e siècle.

3. Fragment de relief en marbre, peut-être une Hécate. Ex voto du II-e — III-e siècle. V. p. 271, fig. 5 (pour les dimensions) et pl. V fig. 2; cf. p. 272.

4. Fragment de relief en marbre représentant le héros Cavalier. Ex voto du II-e — III-e siècle. V. p. 272 sq., fig. 6 (pour les dimensions) et pl. V, fig. 1.

5. Fragment de stèle votive en pierre calcaire: p. 273, fig 7 (pour les dimensions) et pl. V fig. 4 avec pl. VII, fig. 2. On n'y distingue qu'un autel rond sur lequel brûle un feu stylizé en faisceau conique de flammes.

6. Fragment en marbre d'un grand relief votif avec la représentation du héros Cavalier, comme au no. 4. V. p. 273 suiv., fig. 8 et pl. VI fig. 2. On ne voit que le milieu du corps du cheval avec la jambe gauche du chevalier. Travail gréco-romain de la deuxième moitié du II-e siècle.

7. Fragment d'une stèle funéraire qui devait mesurer + — 2 m. sur c. 0.82 m. (V. p. 274, fig 9). Le motif ornemental se rencontre peu dans cette contrée. II-e—III-e siècle. V. pl. III, fig. 2.

8. Parmi les fragments de vases en terre cuite, nous devons mentionner un col d'amphore avec un graffito peu intelligible, en lettres grecques, qui pourrait être lu: εθον ε' (= ἐτῶν ε'), c'est à dire signifier — pris au sérieux ou seulement par jeu — *quinquenne,* vin de cinq ans. (V. p. 275, fig. 10 et pl. VI, fig. 1).

9. Autre fragment en terre cuite, faisant partie d'un couvercle de vase (v. p. 275, fig. 11: dessin reconstitué; cp. pl. III, fig. 3), portant en caractères rehaussés, l'inscription chrétienne, bien connue, K[ύριε, βοή]θι, que nous avons déjà trouvée sur un autre couvercle, l'année passée, à Ulmetum. V. le *Camp d'Ulmetum*, II 2, p. 352.

10. Fragment d'urne parallélépipédique en pierre, trouvée dans les décombres de la construction notée au plan général d'un C, ayant gravées, sur une face, les lettres 'Αφροδι[....] Μαρ[...]: probablement un nominatif et un génitif constituant le nom du personnage dont cette urne renfermait la cendre. (V. p. 276, fig. 12 et pl. IV, fig. 2).

11. Autel votif, haut de 1.28 m., large au tronc de 0.48 m. et épais de 0.43, trouvé parmi les blocs du parement de la tour de porte, dans le coin formé par la tour avec le pilier extérieur droit de la grande porte du SO, la face écrite en bas, ayant le profil supérieur presque totalement mutilé. (V. p. 277, fig. 13 et pl. VII, fig. 1). Les lettres, hautes de 0.05 m. dans les deux premières lignes et de 0.035 m. dans les autres, sont très négligemment gravées et la face écrite est à peine polie; toutefois l'autel paraît avoir été dédié encore au II-e siècle. L'inscription est intéressante: *Iovi et Iunoni Iulius Teres magistra(n)s vico Ulmeto aram posuit de suo pro salute suam et filiorum sui et vicanorum; an(n)o suo f(ecit).* Le nom du *magister vici* est, en partie, thrace: *Teres* (et non *Terens*, nom romain, inusité en ces lieux habités par les Daces et les Besses). Dans cette inscription, les *vicani* d'Ulmetum, sont mentionnés pour la première fois; ils ne nous étaient connus jusqu'à ce jour que par les *cives Romani et Bessi consistentes vico Ulmeto.* Le *magister* ajoute qu'il a dédié le monument *anno suo:* l'«annalité» était donc strictement respectée à Ulmetum. Le mot *magistra(n)s* est peu usité dans ces contrées: nous ne le trouvons cité qu'une fois encore, à Apulum, dans la Dacie: un *magistras primus in Canabis* élevant un autel *Fortunae Augustae et Genio Canabensium* (et non *Canabesium*, comme on aurait cru après *magistras*, — ce qui montre que *magistras* était une prononciation coutumière, qui nous indique que notre *Teres* d'Ulmetum ne doit pas être changé en Terens). CIL. III 1008. Cp. aussi III 4298 de Brigetio: un *decurio qui magistrat.*

12. Petit autel en pierre calcaire trouvé comme bloc de parement dans le pilier de la petite porte du S. Déblayé l'année passée il ne fut pas remarqué. Son socle et une partie du fût manquent. Le profil supérieur est conservé sauf sur le côté gauche, qui faisant saillie dans le parement, avait été martellé. Voir pour les dimensions, p. 279, fig. 14. L'inscription est négligemment gravée: les lignes irrégulières, les lettres à peine indiquées, le texte fautif. Le caractère rustique du monument rappelle jusque dans

les détails graphiques, deux autres monuments, décrits l'année passée (*Le Camp d'Ulmetum* II 2, p. 369 et 359) : l'un documentant le *vicus Clementianesces*, l'autre parlant pour la première fois d'un *Silvanus Sator*. En effet, les lettres L et S sont pareilles dans les trois inscriptions et la forme *Septumius*, dans le nouveau monument, rappelle le *Septumnius* de l'inscription de *Clementianum*. Les deux dernières lignes de notre inscription sont martellées. On doit lire: *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) pro salute Imp(eratorum duorum) L. Septumi Severi et M. Aureli Antonini [et P. Septumi Getae nob(ilissimi) Caes(aris)....].* — La lecture faite ci-dessus correspond exactement au nombre de lettres qui peuvent tenir dans les lignes martellées. L'époque de l'inscription est donc: 198—209 apr. J.-Chr.

12 bis. *Addenda* à *Ulmetum* I, p. 563. Le beau monument d'*Ithazis Dada* n'avait pas encore pu être photographié; à l'occasion de son rangement définitif dans le petit musée bâti près du Camp d'Ulmetum (voir ci-dessous pl. XII fig. 1), M. Teodorescu en a fait un bon cliché, reproduit pl. VII fig. 2. On peut y suivre la description détaillée des reliefs (héros Cavalier, banquet funèbre) qui ornent la partie supérieure du monument.

12 ter. Le monument étudié dans *Ulmetum*, I, p. 530, a dû être abrité dans le musée du Camp. Voir sa photographie pl. IX, fig. 2.

12 quater. La description du monument publié dans *Ulmetum*, I, p. 549, doit à présent être complétée et modifiée par la planche donnée ci-dessous: IX, fig. 1. Le relief représente le banquet funèbre. Le monument est rangé dans la salle d'entrée du musée.

12 quinquies. Ajouter à *Ulmetum*, I, p. 561 la pl. XI, fig. 1.

12 sexies. *Idem* à *Ulmetum*, II, 2 p. 341, pl. X, fig. 2.

12 septies. *Idem*, *ibidem*, p. 355, pl. VIII, fig. 2.

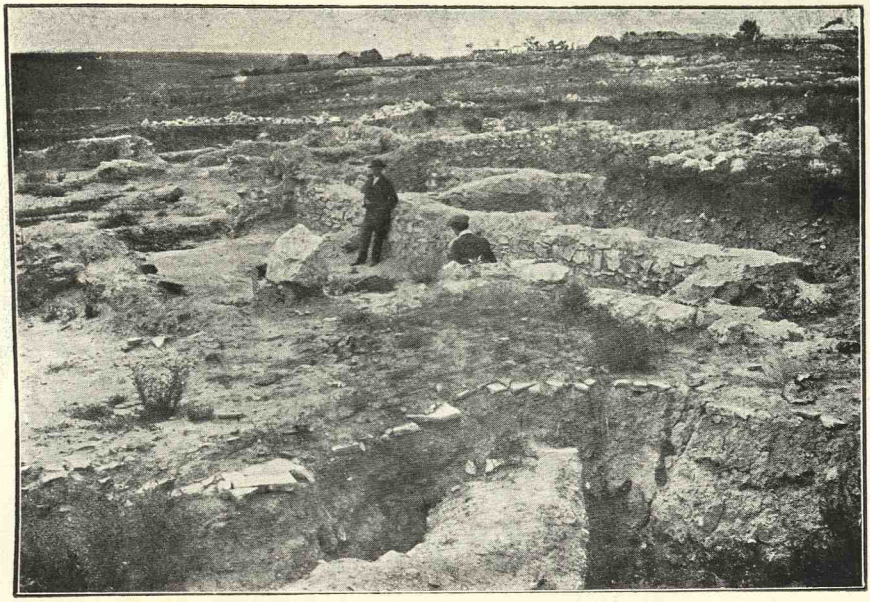
12 octies. *Idem*, *ibidem*, p. 386, pl. X, fig. 1.

12 novies. *Idem* à *Ulmetum*, II 1, p. 280, pl. XI, fig. 2.

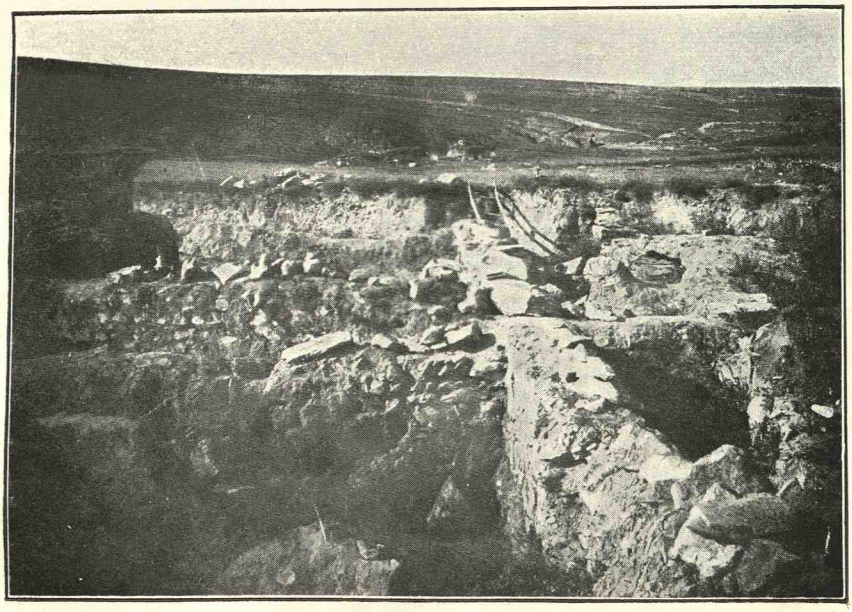
III. *Menues découvertes.* — A. *Monnaies.* Voir le tableau donné ci-dessus, p. 281 suiv. Les monnaies byzantines forment la majorité. — B. *Or.* Seulement deux fragments: une applique travaillée à jour et une petite chaîne en or très pale (v. p. 282 fig. 15). — C. *Bronzes.* Une fibule, une chaîne, un objet en forme de *stilus*, mais probablement d'usage religieux — à juger d'après les deux extrémités travaillées en forme de petits oiseaux aplatis,— des appliques, une plaque de serrure. (V. pl. VI, fig. 3). — D. *Fer.* Une clochette, un objet en forme d'*umbo* de bouclier (v. le dessin p. 283, fig. 16), un mors, des couteaux, des clous, etc. (v. pl. VI, fig. 3). — E. *Céramique. Vases de type commun.* Dans les tranchées pratiquées à travers le camp, furent trouvés des fragments de vases de tous les types connus jusqu'à présent à Ulmetum (cp. *Le Camp d'Ulmetum*, I, p. 569 suiv. et II 1, p. 309

suiv.). Exemplaires complets: une oenochoe en terre noire, une grande et une petite amphore de la même matière. Pour les fragments de *dolia*, voir p. 284, fig. 17. *Lampes.* Dix exemplaires à peu près complets et quatre fragments. (Cp. pl. VI fig. 3, en haut). Méritent d'être mentionnées: une lampe à anse en forme de tête de taureau; une autre avec deux croix dans le champ intérieur. — F. *Briques et tuiles.* Pour les briques, voir ci-dessus, p. 285. Il suffit d'en indiquer ici les types communs: 0.35×0.30×0.035, — 0.38 × 0.38 × 0.04, enfin 0.35 × 0.30 × 0.035 — 0.040. En deux endroits, dans les tranchées près de la petite porte du S, furent trouvés des fragments de briques en terre seulement séchée, non cuite, fortement mêlée de paille, donnant une pâte très friable. Ces briques trouvées dans les couches de cendre des derniers temps de l'existence du Camp, ont une épaisseur de 0.08 m.; les autres dimensions semblent avoir été à peu près les mêmes que pour les briques modernes. — Pour les tuiles, voir ci-dessus, p. 285 et pl. VIII, fig. 1, no. 5. Deux types: 0.68×0.35 et 0.37×0.035,—0.46×0.16 et 0.15×0.02. — G. *Verre.* Quelques pieds de petites coupes, des fonds de vases, deux du genre alabastron et un petit flacon à parfum, conservé presque intact (exposé dans le musée du camp). — H. *Objets en os et en pierre.* Un stilus en os (v. pl. VI fig. 3, à droite), un objet en forme de fourchette (*ibid.*, à gauche), — une petite flûte en os, — quatre candélabres en pierre (voir forme et dimensions, ci-dessus, p. 286 suiv. et fig. 18; cp. et pl. XII, fig. 2, en bas, à gauche),— deux mortiers en pierre, et un en marbre (v. p. 289 et fig. 21, — cp. pl. XII, fig. 2), — trois auges en pierre (v. p. 289 suiv. et pl. XIV, fig. 1, no. 2, pl. XI, fig. 2, no. 3 et pl. VIII, fig. 1, no. 2), — trente-trois boulets de pierre provenant de l'«artillerie» du Camp, pour la plupart trouvés dans les tours (v. pl. VII, fig. 1, en bas, à droite), — enfin vingt cinq pièces, d'autant de moulins à bras, de types différents et de dimensions diverses: on y trouve représenté le type de Pompeii, par la moitié supérieure d'un *catillus* (v. les renvois ci-dessus, p. 287, et cp. fig. 19 et pl. XIII, fig. 1, en haut, avec pl. XV, fig. 1, no. 1 et p. 287 — pour les dimensions et la description), — le type de Nantes *(mola trusatilis)* par plusieurs *catilli* (v. p. 288, no. 4 et pl. XIV, fig. 1, no. 1), le type encore plus petit des *molae manuariae*, communes, représenté par un grand nombre de *catilli* et *metae*, qu'on trouve décrits ci-dessus, p. 288 suiv. (cp. le dessin, fig. 20 et pl. XIII, fig. 1, en bas, à gauche, et XIV, fig. 2, no. 3; cp. no. 2 et pl. XV, fig. 1, no. 5).

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

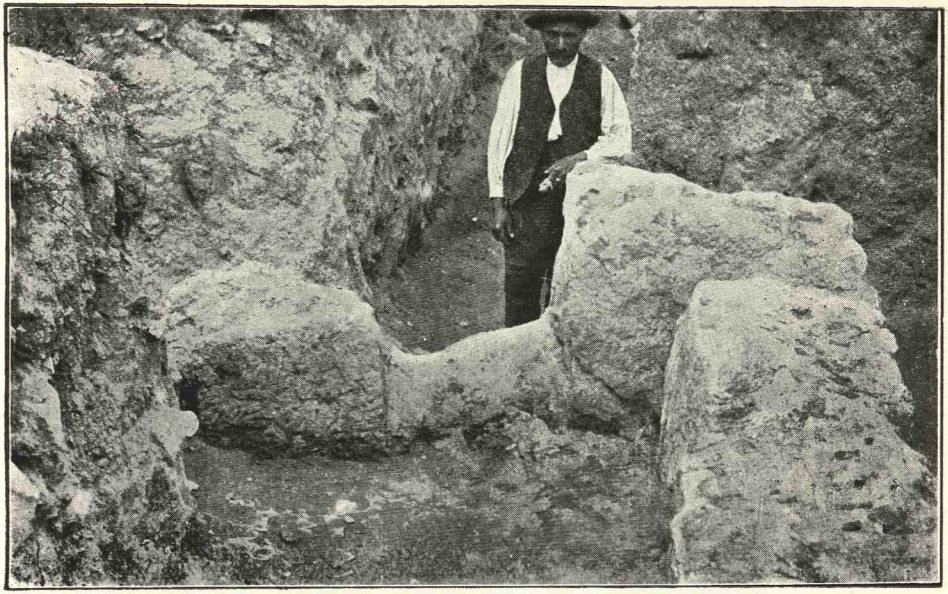

1. Vederea generală a săpăturilor dela construcţia apsidală.
Vue d'ensemble des fouilles de la construction absidale.

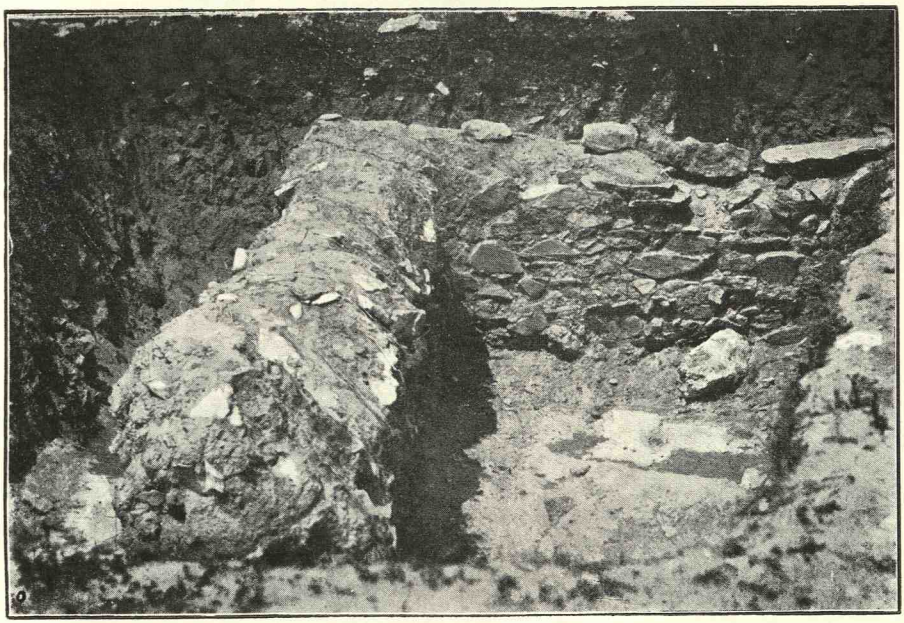

2. Vederea clădirei adiacente la N construcţiei apsidale.
Vue du bâtiment adjacent, au N, à la construction absidale.

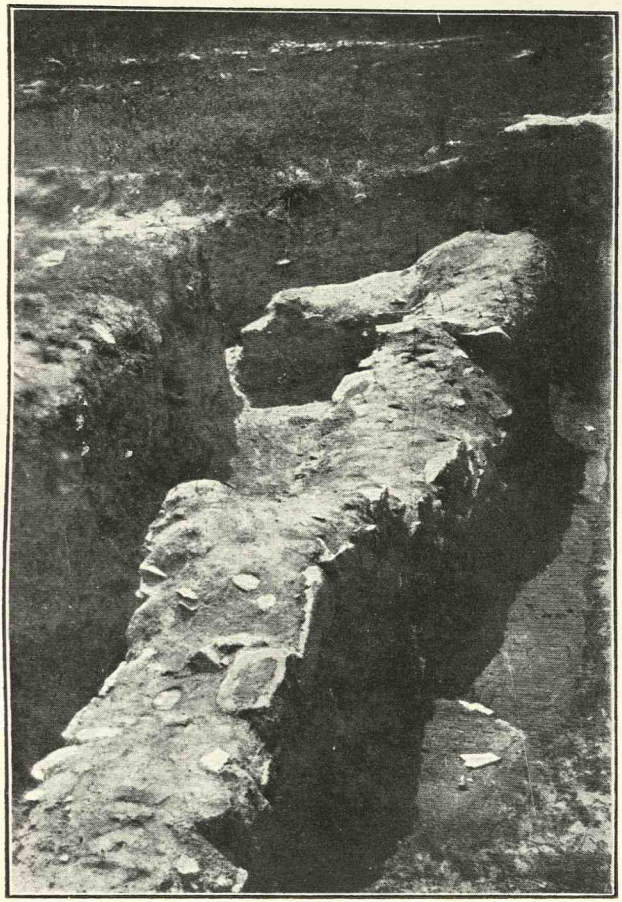
BIBLIOTECA

1. Zid barbar constatat dealungul tranşeei A.
Mur barbare constaté le long de la tranchée A.

2. Zid barbar dezgropat pe prima tranşee mare de NV.
Mur barbare dégagé dans la première grande tranchée du NO.

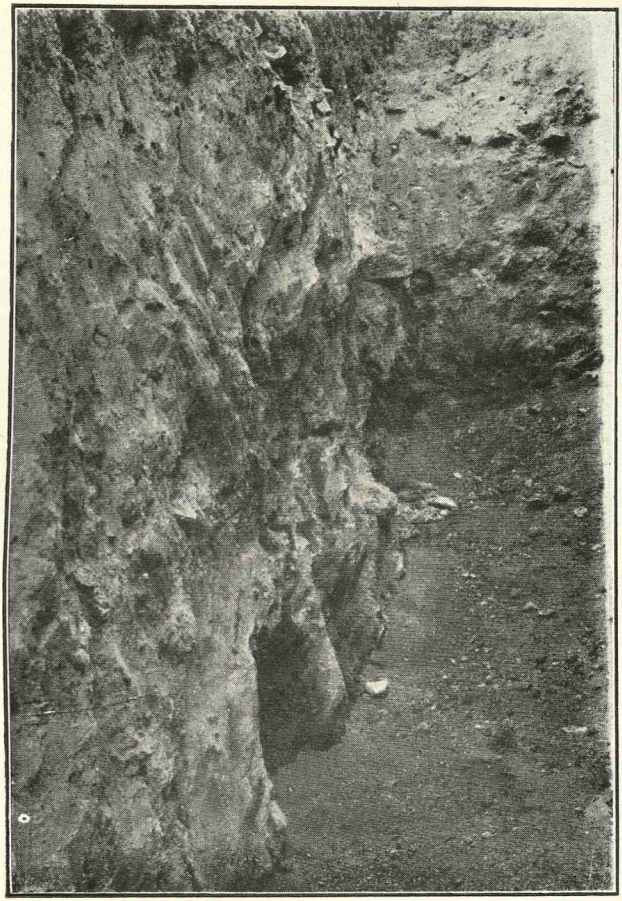
1. Zid barbar constatat dealungul tranşeei A.
Mur barbare déblayé le long de la tranchée A.

2. Fragment de monument funerar.
Fragment de monument funéraire.

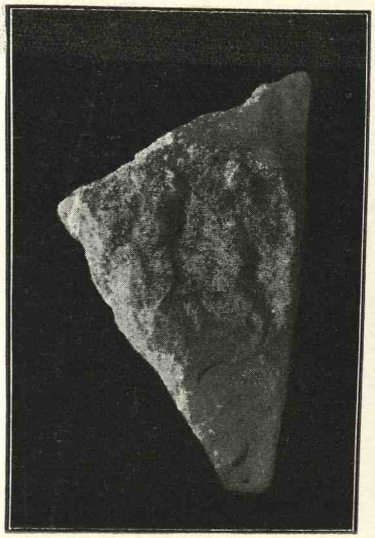
3. Fragment de capac de vas cu inscripţie.
Fragment de couvercle de vase en terre cuite, avec inscription.

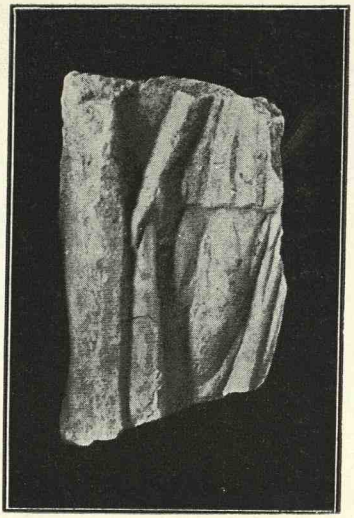
1. Secțiune prin diferitele pături de civilizație la SE de punctul A.
Section à travers les couches des civilisations successives au SE de la tranchée A.

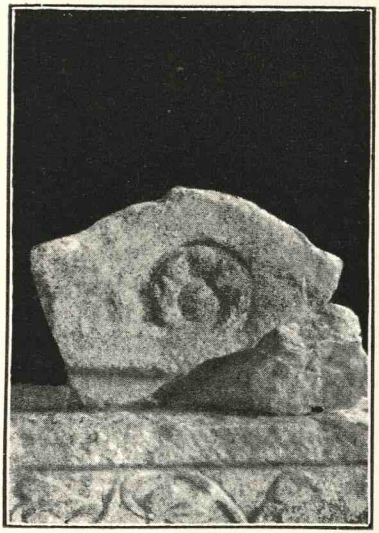
2. Fragment de inscripție funerară.
Fragment d'inscription funéraire.

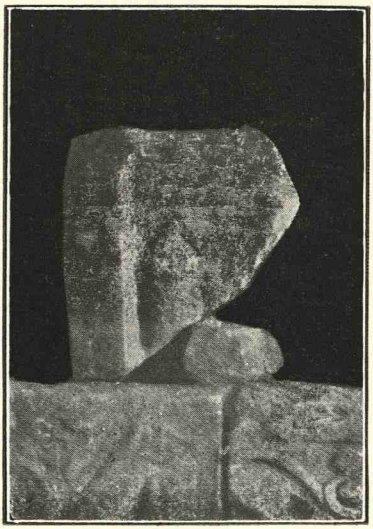
1. Fragment de relief votiv.
Fragment de relief votif.

2. Fragment de relief votiv.
Fragment de relief votif.

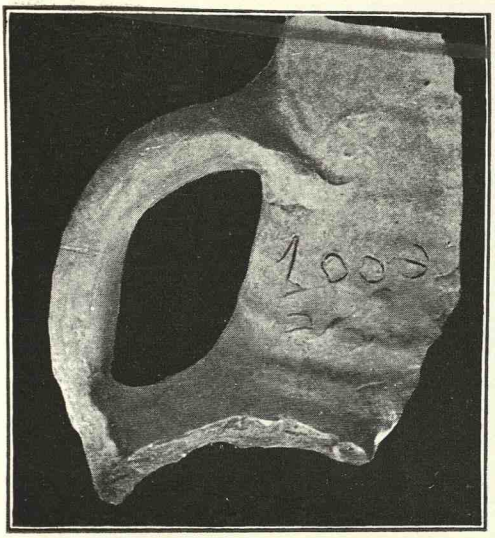

3. Fragment de stelă funerară.
Fragment de stèle funéraire.

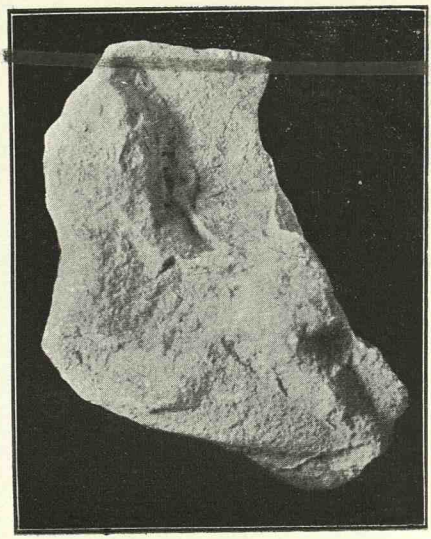

4. Fragment de relief votiv.
Fragment de relief votif.

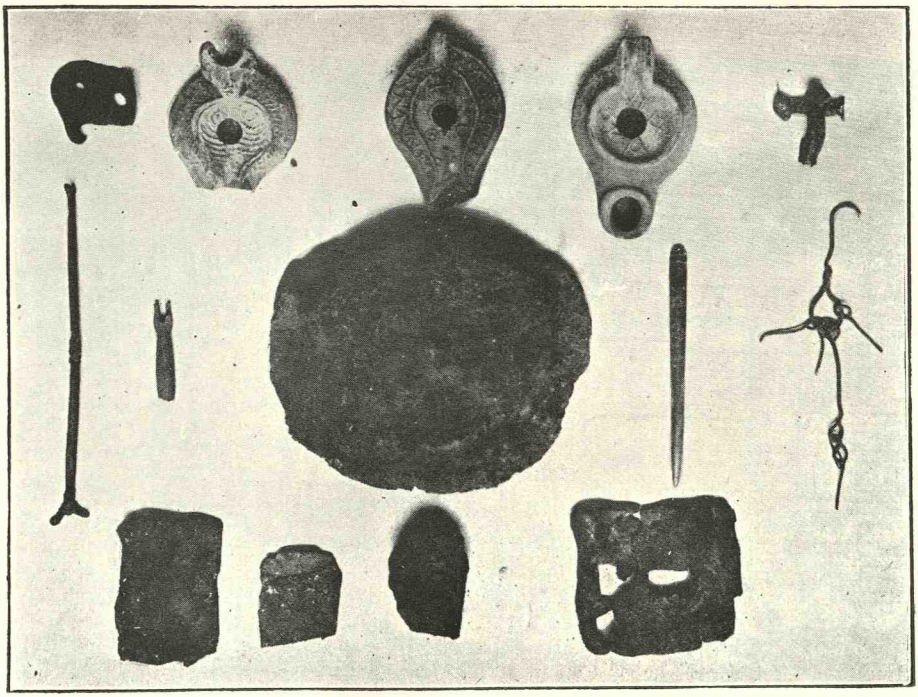
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

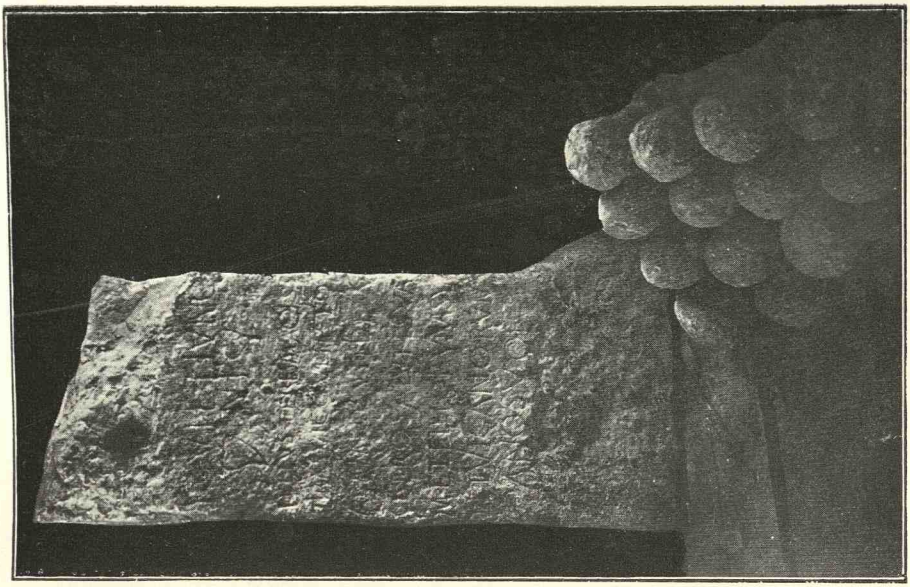
1. Gât de vas cu inscripție.
Col de vase avec inscription.

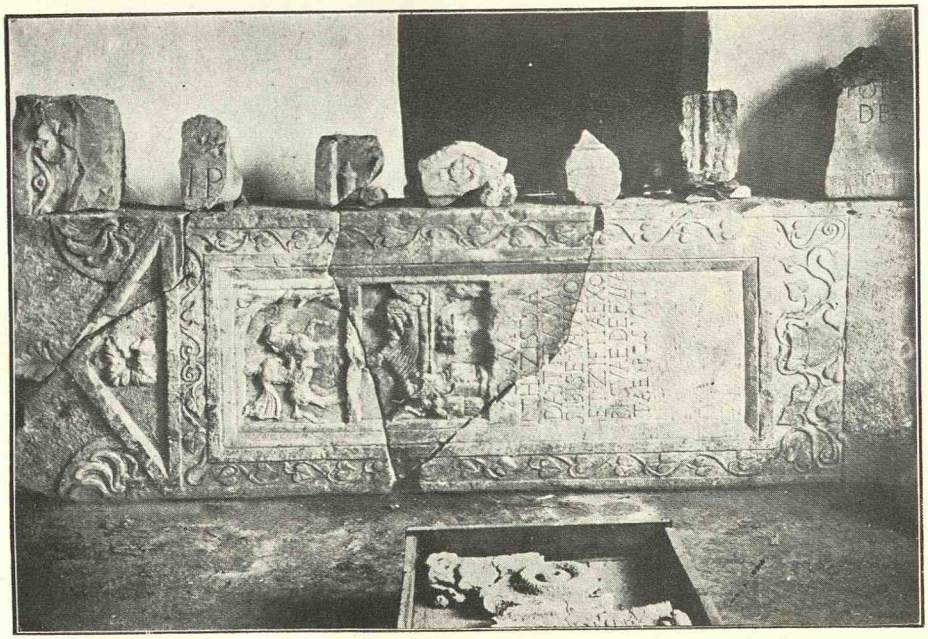
2. Fragment de relief votiv.
Fragment de relief votif.

3. Lămpi și obiecte de bronz, fier și os.
Lampes en terre cuite et objets en bronze, fer et os.

1. Monument votiv și ghiulele de piatră.
Monument votif et boulets de pierre.

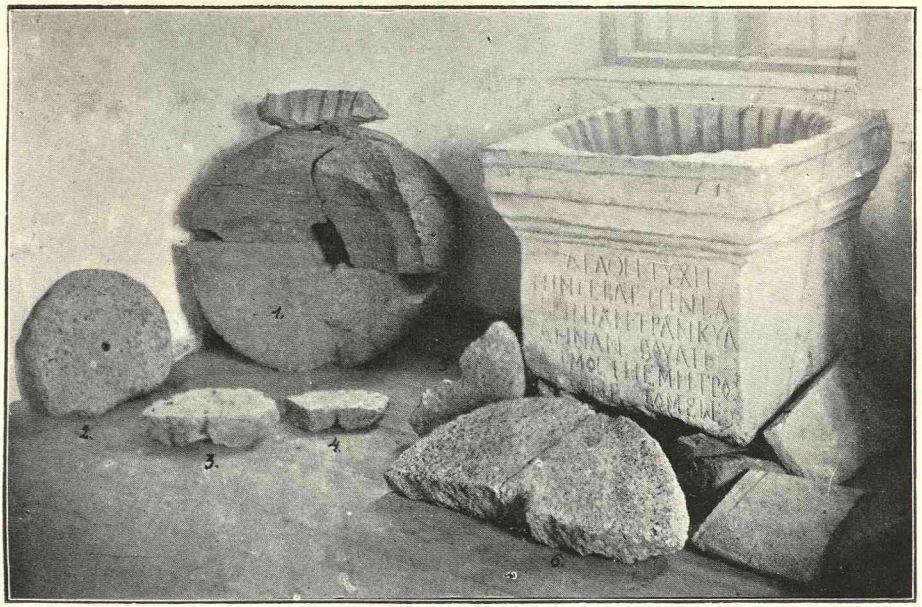

2. Monument funerar al unor Thraci și fragmente diferite din alte monumente.
Monument funéraire d'une famille thrace et autres fragments de monuments divers.

BIBLIOTECA

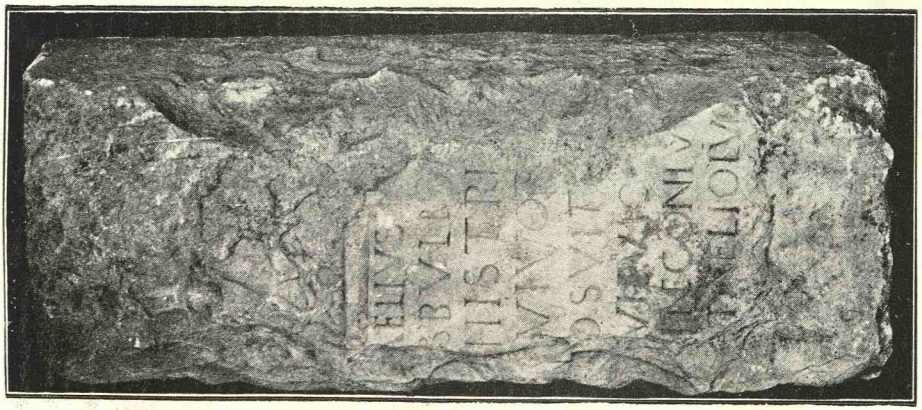
1. Monument votiv (1), teică de piatră (2), cărămizi (3—4) și olane (5—8.)
Monument votif (1), auge en pierre (2), briques (3—4) et tuiles (5—8.)

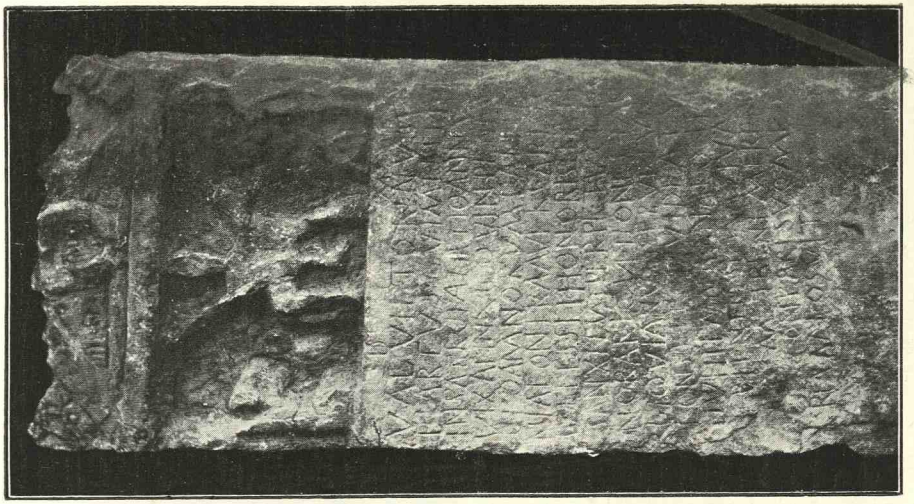
2. Monument onorar de marmoră și diferite râșnițe de piatră.
Monument honoraire en marbre et divers moulins à bras.

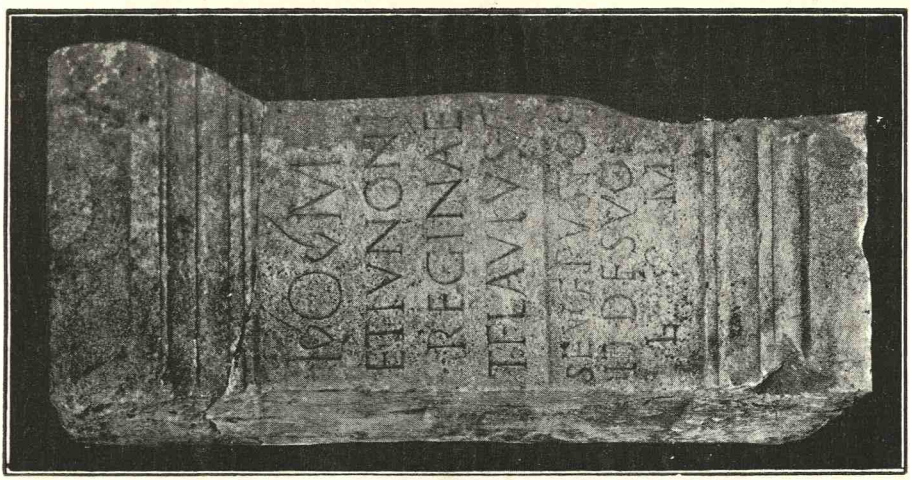
1. Monument funerar.
Monument funéraire.

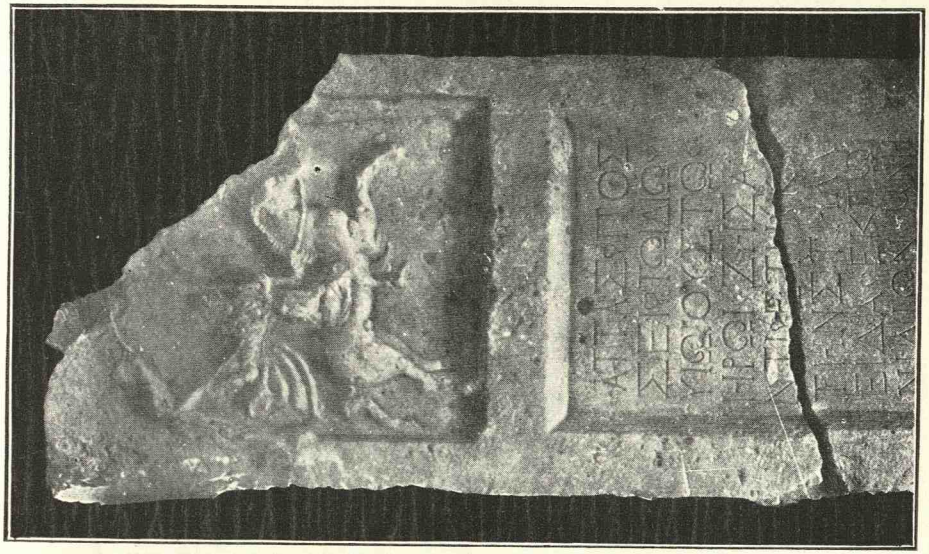
2. Monument funerar al unui senator din Histria.
Monument funéraire d'un *buleuta* d'Histria.

1. Monument funerar al unui ***biarcus***.
Monument funéraire d'un *biarcus*.

2. Altar votiv.
Autel votif.

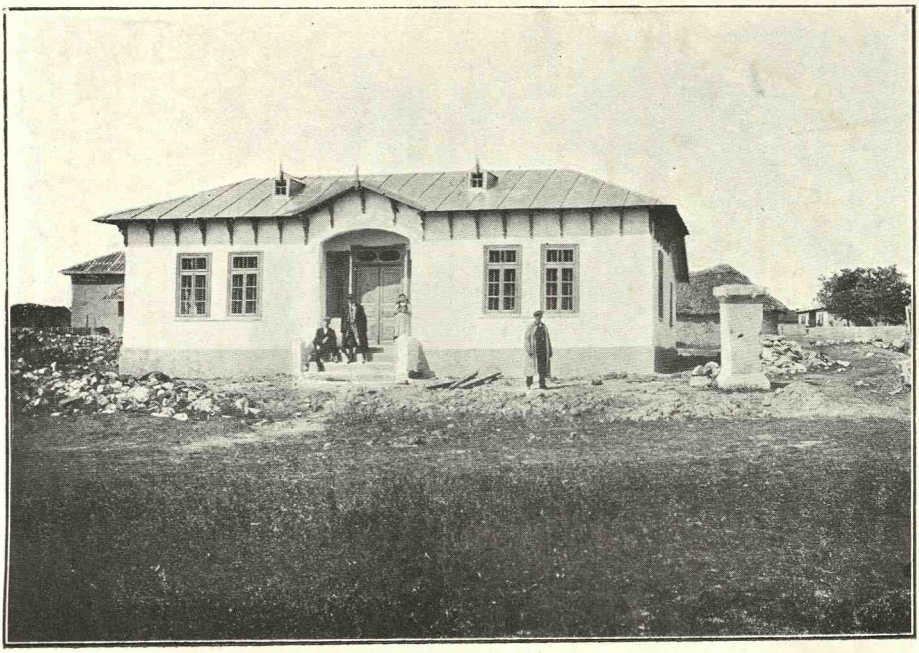

1. Monument funerar grec al unor Thraci.
Monument funéraire grec d'une famille thrace.

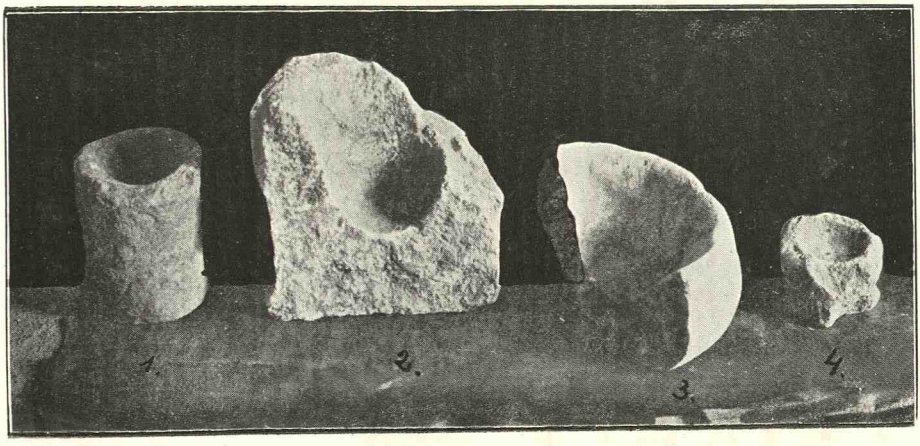

2. Fragment de altar de marmoră, râșnițe și o teică de piatră.
Fragment d'autel en marbre, moulins à bras et auge en pierre.

BIBLIOTECA

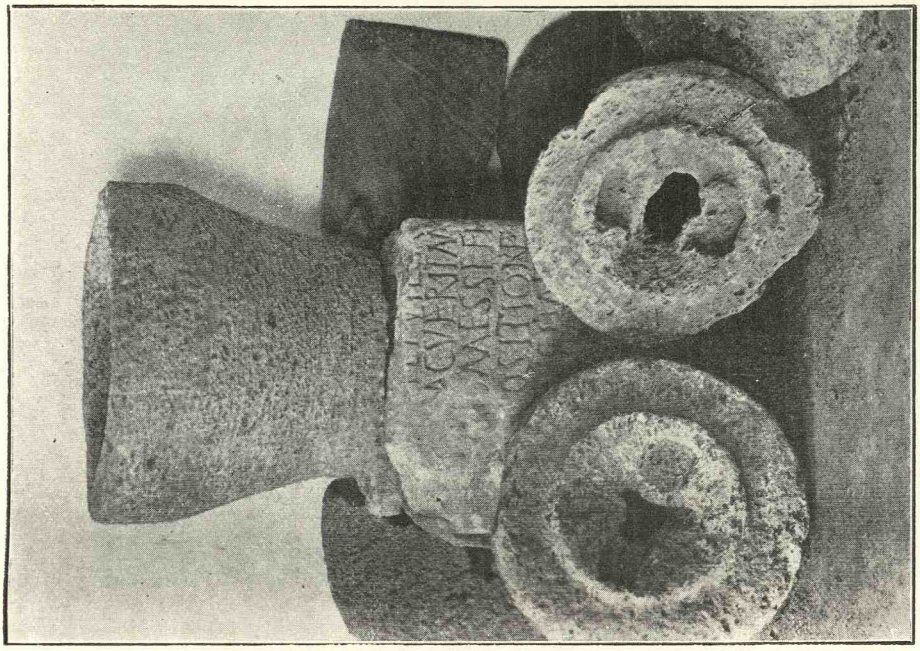

1. Muzeul Cetăţii Ulmetum.
Le Musée du Camp d'Ulmetum.

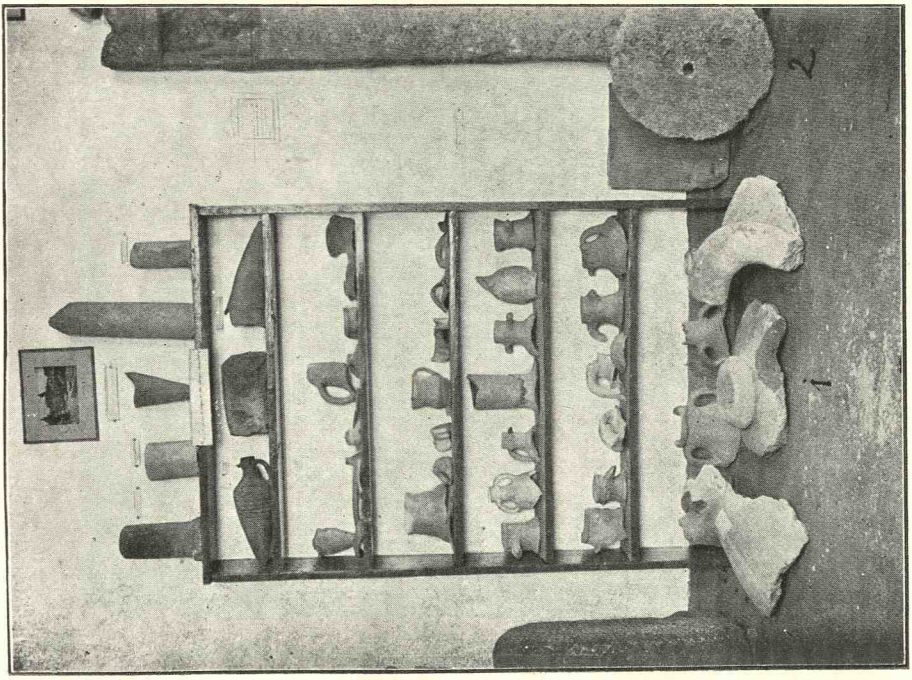

2. Candelabru (1) şi piuliţe de piatră (2 şi 4) şi marmoră (3).
Candélabre (1) et mortiers en pierre (2 et 4) et en marbre (3).

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

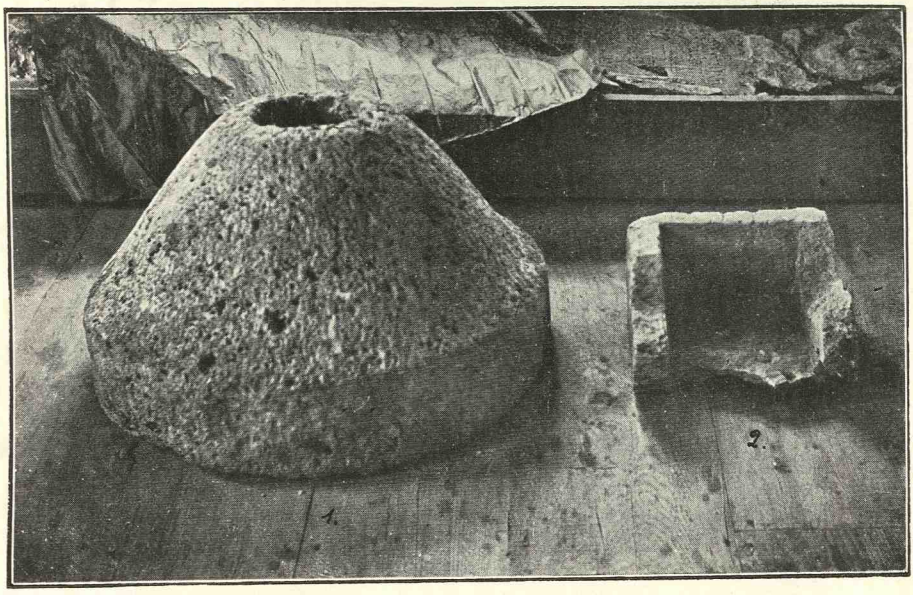

1. Râșnițe de modele diferite, în Muzeu.
Divers moulins à bras, dans le Musée.

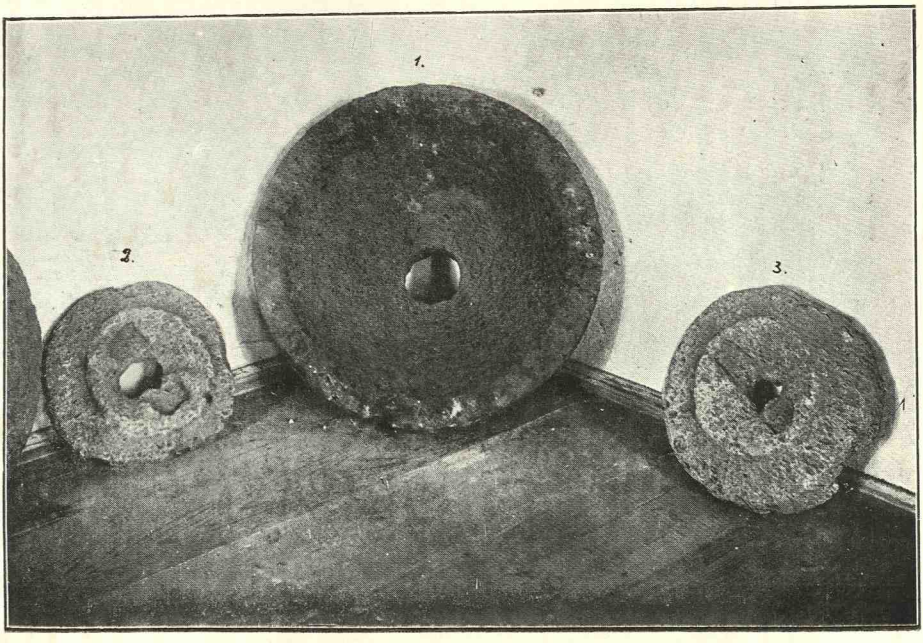

2. Fragmente ceramice din cetate, în Muzeu.
Fragments de terres cuites, dans le Musée.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

1. Râșniță și teică de piatră.
Moulins à bras et auge en pierre.

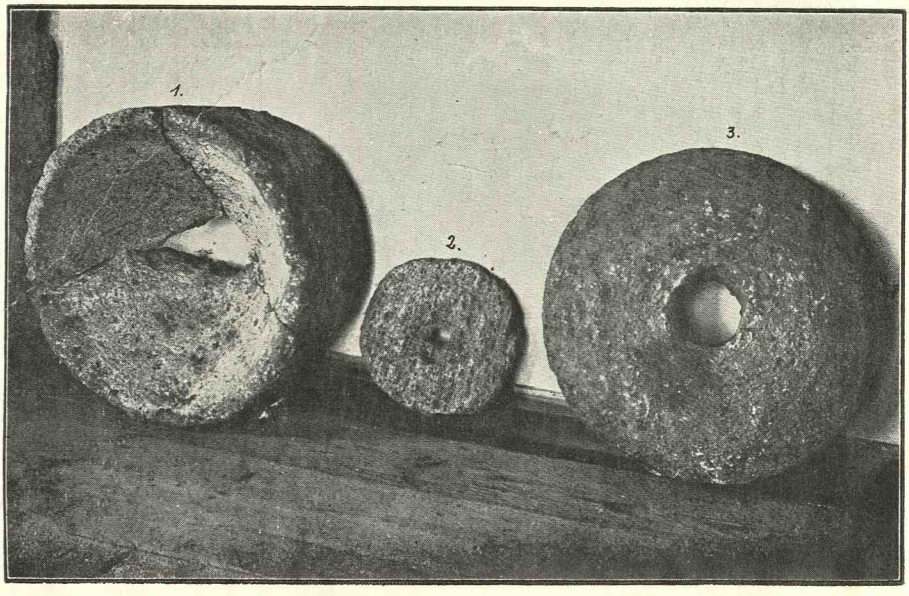

2. Râșnițe de piatră.
Moulins à bras en pierre.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

1. Râșnițe de piatră.
Moulins à bras en pierre.

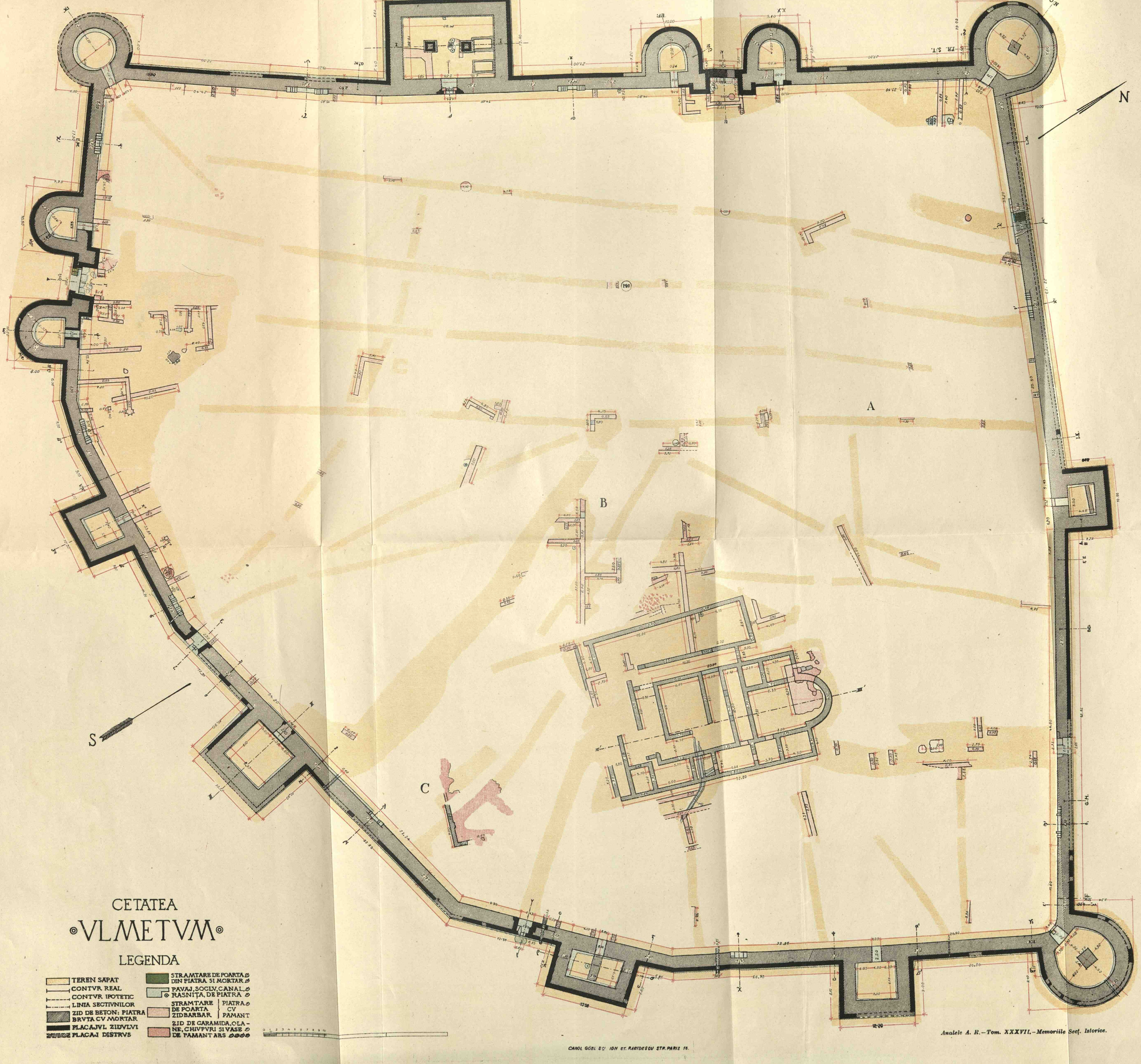
2. Râșnițe de piatră.
Moulins à bras en pierre.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

Vederea generală a săpăturilor la Cetatea Ulmetum.
Vue d'ensemble des fouilles du Camp d'Ulmetum.

BIBLIOTECA ACADEMIA ROMÂNĂ BUCUREȘTI

CETATEA
◦VLMETVM◦

LEGENDA

- TEREN SAPAT
- CONTVR REAL
- CONTVR IPOTETIC
- LINIA SECTIVNILOR
- ZID DE BETON: PIATRA BRVTA CV MORTAR
- PLACAJVL ZIDVLVI
- PLACAJ DISTRVS
- STRAMTARE DE POARTA DIN PIATRA SI MORTAR
- PAVAJ, SOCLV, CANAL, RASNIȚA, DE PIATRA
- STRAMTARE DE POARTA ZIDBARBAR | PIATRA CV PAMANT
- ZID DE CARAMIDA, OLANE, CHIVPVRI SI VASE DE PAMANT ARS

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

CAROL GÖBL SC! ION ST. RADIDESCV STR. PARIS 16.

VERIFICAT
1987

L. B.

Un ofiţer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note,— de *N. Iorga* . . . . . —,20
Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptăţiţi, de *D. A. Sturdza* . . . . . 2.—
Notă despre un studiu al d-lui Millet, de *I. Kalinderu* . . . . . —,20
Însemnătatea ţinuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor şi pentru folclorul românesc, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Norma ponderală dela Perinthus, de *M. C. Sutzu* . . . . . —,20
Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Împăratului Leopold I din anul 1701, de *I. Ursu* . . . . . —,30
Contribuţii privitoare la relaţiile Bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII, de *Dr. Silviu Dragomir* . . . . . 2.—
Memoriu despre documentele cartografice privitoare la războiul din 1787—1791, de *N. Docan*. 1,20
Tom. XXXV.—Desbaterile Academiei în 1912—1913 . . . . . 5.—
» *XXXV.—Memoriile Secţiunii Istorice*. . . . . 8.—
Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiţilor străini în Moldova, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Din ţinuturile pierdute. Boieri şi răzeşi în Bucovina şi Basarabia în cele dintâi decenii după anexare, de *N. Iorga* . . . . 1.—
Câteva ştiri nouă privitoare la Istoria Românilor, de *N. Iorga*. —,30
Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani, de *N. Iorga* . . . . . —,50
Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction, de *N. Iorga*. —,20
Versuri nouă ale lui Ienăchiţă Văcărescu, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Barbu Ştirbei ca educator, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Însemnătatea lucrărilor Comisiunii europene dela gurile Dunărei, 1856 la 1912, de *Dimitrie A. Sturdza*. I, 1856 la 1866 . . . . . —,30
—— —— II. 1866—1905 . . . . . —,50
—— —— III. 1894—1912 . . . . . 1.—
Patrahirul lui Alexandru cel Bun: Cel dintâiu chip de Domn român, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Ucraina moldovenească, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Monete inedite din oraşele noastre pontice, de *M. C. Sutzu* . . . —,50
Condiţiunile de politică generală în cari s'au întemeiat bisericile româneşti în veacurile XIV—XV, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Două tradiţii istorice în Balcani: a Italiei şi a Românilor, de *N. Iorga*. . . . . —,20
Bătăliile dela Gwozdziec şi Obertyn (1531), de *I. Ursu* . . . . . —,50
Descoperiri nouă în Scythia minor, de *V. Pârvan* . . . . . 2.—
Ideile de legi şi de prevedere, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,20
Principele ardelean Acaţiu Barcsai şi Mitropolitul Sava Brancovici, de *Dr. Ioan Lupaş* . . . . . —,30
» *XXXVI.*—Desbaterile Academiei în 1913—1914 . . . . . 5.—
» *XXXVI.—Memoriile Secţiunii Istorice*. . . . . 20.—
Armenii şi Românii: O paralelă istorică, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Ştiri nouă din Dacia Malvensis, de *Vasile Pârvan* . . . . . 1.—
Privilegiul lui Mohammed al II-lea pentru Pera (1-iu Iunie 1453), de *N. Iorga* . . . . . —,50
Castrul dela Poiana şi drumul roman prin Moldova de jos, de *Vasile Pârvan* . . . . . 1.—
Ostaşi dela Prut cu un nou act dela Alexandru cel Bun.— Răzeşi romaşcani, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Ceva despre Episcopul maramureşan Iosif Stoica.—Câtevă fragmente de vechi Cazanii româneşti, de *N. Iorga* . . . . . —,50
Istoria Evreilor în ţerile noastre, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Vasile Lupu ca următor al Împăraţilor de răsărit în tutelarea patriarhiei de Constantinopole şi a Bisericii ortodoxe, de *N. Iorga*. —,40
Clopotul dăruit de Caragheorghe, întemeietorul Serbiei, bisericii satului Topola (1811), de *N. Iorga* . . . . . —,20
Cetatea Ulmetum, II 1. Descoperirile campaniei a doua şi a treia de săpături din anii 1912 şi 1913, de *Vasile Pârvan* . . . . . 3.—
Cetatea Ulmetum, II 2. Descoperirile campaniei a doua şi a treia de săpături din anii 1912 şi 1913, de *Vasile Pârvan* . . . . . 2.—
Dela Cetatea Tropaeum-Adamclisi: Basilica-cisternă. Studiu arheologic, de *G. Murnu* . . . . . 1.—
Două inscripţii nouă găsite la Mânăstirea Bistriţa (Neamţ), de *N. Iorga* . . . . . —,20
Muntele Athos în legătură cu ţerile noastre, de *N. Iorga* . . . . 1.—
Din influenţele politicei europene asupra Istoriei noastre (Moise Vodă, 1529 Martie—1530 August), de *I. Ursu* . . . . . —,20
Steagul lui Mihnea Vodă Radul în muzeul istoric din Belgrad, de *N. Iorga* . . . . . —,50

Analele Academiei Române. L. B.

Explorațiuni austriace pe Dunăre la sfârșitul veacului al XVIII-lea, de *N. Docan* . . . . . 2.—
Contribuții documentare la Istoria Olteniei în veacul al XIX-lea, de *N. Iorga*. . . . . —,20
Nifon II, Patriarhul Constantinopolului, de *Diaconul Dr. Nic. M. Popescu* . . . . . —,80
Renegați în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Ședința Academiei Române dela 1 Maiu 1914, de *D. A. Sturdza*. —,60
Fundațiuni religioase ale Domnilor Români în Orient, de *N. Iorga*. —,20
Fundațiunile Domnilor Români în Epir, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Un act românesc privitor la începătorul culturii bulgare Dr. Veron, de *N. Iorga* . . . . . —,20
O hartă a Țerii-Românești din c. 1780 și un geograf dobrogean, de *N. Iorga* . . . . . —,50
Nouă documente basarabene, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Situațiunea internațională a Principatului Țerii-Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688), de *Ioan Radonić*. —,30
Corespondența Domnilor și Boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828, de *Ioan C. Filitti* . . . . . —,50
Stâlpul lui Mihaiu Racoviță Vv, în Bucovina, de *Teodor V. Ștefanelli* . . . . . —,50
Veneția în Marea Neagră, I: Dobrotici, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Veneția în Marea Neagră, II: Legături cu Turcii și cu creștinii din Balcani dela lupta dela Cosovo până la cea dela Nicopole (1389—96), de *N. Iorga* . . . . . —,50
Tom. XXXVII. — Desbaterile Academiei în 1914—1915 . . . . *(Sub presă).*
» *XXXVII.* — *Memoriile Secțiunii Istorice*. . . . . *(Sub presă).*
Veneția în Marea Neagră. III: Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al desvoltării lor, de *N. Iorga* . . . . . —,80
Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească, de *N. Iorga* 1,50
Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, de *N. Iorga* 1,50
Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu și scopurile Academiei Române, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Opera de istoric a Regelui Carol, de *N. Iorga*. . . . . —,20
Neamul Agarici, Răzeși fălciieni și vaslueni, de *N. Iorga* . . . . —,20
Imperialismul austriac și cel rus în desvoltare paralelă, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Din legăturile noastre cu Sârbii, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Privilegiile șangăilor dela Târgu-Ocna, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Cetatea Ulmetum. III. Descoperirile ultimei campanii de săpături din vara anului 1914, de *Vasile Pârvan* . . . . . 2.—
Câteva știri despre comerțul nostru în veacurile al XVII-lea și XVIII-lea, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Dreptul la viață al statelor mici, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu, de *N. Bănescu* . . . . . 1.—
Dardanelele (Amintiri istorice), de *N. Iorga* . . . . . —,30

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987

Inst. de Arte Grafice «CAROL GOBL» S-sor I. St. Rasidescu